

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Manca Klun

SLOVENŠČINA IN SLOVENSTVO V BRAZILIJ

Diplomsko delo

Mentor: red. prof. dr. Marko Stabej
Ljubljana, oktober 2010

Hvala mentorju za pomoč in napotke pri nastajanju diplomske naloge. Hvala slovenskim izseljencem in njihovim potomcem v Braziliji, ki so me sprejeli medse. Hvala mami in bližnjim za podporo in razumevanje. Hvala očetu.

Diplomska naloga se ukvarja s slovenščino in slovenstvom v Braziliji, natančneje v zvezni državi São Paulo. Uvodoma so predstavljeni nekateri pojmi, ki določajo (slovensko) izseljensko skupnost, izseljence in njihove potomce. To so na primer proces migracije in njegove okoliščine, posebna (etnična) identiteta, določena tako z državo izvora kot z državo prihoda, ter jezik kot posrednik med posameznikom in družbo in kot dejavnik identifikacije ter hkrati sredstvo komunikacije. Diplomska naloga predstavi tudi zgodovino priseljevanja, torej posamezne priselitvene tokove in nekatere značilnosti vsakega izmed njih. V podpoglavju pa predstavi tudi izseljenska društva in njihovo delovanje. V drugem delu poglavja obravnava današnje društvo in njegovo delovanje. Nato se diplomska naloga posveti problematiki poučevanja in učenja slovenščine začetnega in nadaljevalnega tečaja, predstavi težave in motivacijo učencev ter tudi težave in potrebe učiteljic. Osrednji del diplomske naloge je namenjen raziskavi, ki je bila izvedena z anketnik vprašalnikom. Raziskava osvetli okoliščine migracije, odnos izseljencev in njihovih potomcev do slovenščine ter hkrati odnos med slovenščino in (brazilsko) portugalščino, nazadnje pa tudi odnos izseljenske skupnosti do slovenstva.

Ključne besede: izseljenska skupnost, identiteta, slovenstvo, slovenščina, Brazilija.

A monografia analisa o idioma e a cultura eslovenos no Brasil, mais precisamente no estado de São Paulo. Na introdução foram apresentados alguns conceitos que descrevem a colônia de imigrantes eslovena e os seus descendentes. Os conceitos abordam o processo de imigração e as circunstâncias em que ocorreram. Trata da identidade étnica particular, determinada por um lado pelo país de origem e pelo outro lado pelo país de chegada. Foca o idioma tanto como o mediador entre indivíduo e sociedade, como fator de identificação, e simultaneamente, como meio de comunicação.

A monografia apresenta a história da imigração, os fluxos de imigração particulares e algumas características de cada um destes. Também são apresentadas todas as associações de imigrantes eslovenos conhecidas e as atividades das mesmas. Na segunda parte do capítulo, a monografia analisa a atual associação eslovena e as suas atividades. A parte seguinte da monografia foca a questão do ensino e da aprendizagem do idioma esloveno nos cursos de formação inicial e avançado, apresentando tanto os problemas e a motivação dos alunos, como também os problemas e as necessidades das professoras. A parte central da monografia centra-se na pesquisa que foi realizada através do questionário. A pesquisa mostra as circunstâncias da imigração, a relação dos imigrantes e seus descendentes com o idioma esloveno, a relação entre o idioma esloveno e o idioma português e, finalmente, a pesquisa apresenta também a relação da colônia eslovena imigrante com a cultura eslovena.

Palavras-chave: a colônia imigrante, a identidade, a cultura eslovena, o idioma esloveno, o Brasil.

KAZALO

1. UVOD	6
2. MIGRACIJE, (ETNIČNA) IDENTITETA, JEZIK – TEORETIČNA IZHODIŠČA	7
2.1. Migracija	7
2.2. Identiteta	9
2.3. Jezik	12
3. SLOVENSKA IZSELJENSKA SKUPNOST V BRAZILIJ	14
3.1. Slovenski izseljenci in njihovi potomci do leta 1991	14
3.1.1. Imigracijski tokovi	14
3.1.1.1. Pred prvo svetovno vojno	14
3.1.1.2. Med obema vojnama	15
3.1.1.3. Po drugi svetovni vojni	15
3.1.2. Društva	16
3.2. Slovenski izseljenci in njihovi potomci po letu 1991	19
4. POUČEVANJE IN UČENJE SLOVENŠČINE V BRAZILIJ	26
4.1. Nadaljevalni tečaj	27
4.2. Začetni tečaj	30
5. ANKETNI VPRAŠALNIK, REZULTATI IN UGOTOVITVE	34
5.1. Prvi del anketnega vprašalnika	34
5.2. Drugi del anketnega vprašalnika	38
5.3. Tretji del anketnega vprašalnika	48
5.4. Sklep	55
6. ZAKLJUČEK	57
VIRI IN LITERATURA	60
PRILOGA: ANKETNI VPRAŠALNIK	62

1. UVOD

Diplomska naloga bo skušala predstaviti slovensko izseljensko skupnost in stanje slovenščine ter slovenstva v Braziliji (s poudarkom na zvezni državi São Paulo), in sicer s pomočjo že dostopnih podatkov prejšnjih raziskav, literature in virov ter s podatki, ki sem jih pridobila z neposrednim opazovanjem, intervjuji, ki sem jih opravila z nekaterimi izmed slovenskih izseljencev in njihovih potomcev, in anonimnim anketnim vprašalnikom med štirimesečnim bivanjem v Braziliji.

Najprej bodo opisani nekateri pojmi, kot na primer migracija, identiteta in jezik, ki so bistveni za boljše razumevanje predmeta raziskave. Nato bo predstavljena zgodovina priseljevanja Slovencev in njihovega življenja v novem okolju (ki sem jo ločila na dve obdobji, za prelomni dogodek pa sem izbrala osamosvojitve Slovenije, ki je na različne načine odprla nove možnosti za vse slovenske izseljenske skupnosti) ter različni migracijski valovi in njihove značilnosti. Podan bo tudi pregled slovenskih izseljenskih društev (in njihovih aktivnosti) od začetka pa do danes. Ob koncu tega poglavja bo predstavljeno današnje stanje društva in tudi načrti oz. želje za prihodnost. V nadaljevanju bo posebno poglavje namenjeno problematiki poučevanja in učenja slovenščine v slovenski izseljenski skupnosti, ki je zaznamovano s skorajšnjo izgubo slovenskega jezika (izseljenci, ki slovensko še znajo, se med seboj pogovarjajo večinoma po portugalsko, nekateri potomci, otroci izseljencev, se iz svoje mladosti spomnijo nekaterih besed, fraz, tudi pesmi, mlajše generacije potomcev pa se s slovenščino sploh še niso srečale), saj slovenski izseljenci večinoma niso poskrbeli za njegovo ohranjanje in prenos na potomce, in velikim zanimanjem, ki ga kažejo zanj mlajše generacije, ki imajo tako (v večini) prvič možnost stika z jezikom svojih prednikov.

Osrednje mesto diplomske naloge bo namenjeno predstavitvi rezultatov in ugotovitev raziskave, ki je temeljila na anketnem vprašalniku. Ta je sestavljen iz treh sklopov vprašanj - zanimale so me nekatere informacije glede migracije (da bi ugotovila, kdaj in zakaj so se Slovenci izselili), odnos izseljencev in njihovih potomcev do slovenščine in hkrati odnos med slovenščino in (brazilsko) portugalsko, ki so ga vzpostavili, in nazadnje tudi njihov odnos do slovenske izseljenske skupnosti, slovenstva in Slovenije (njihova vpetost in sodelovanje oz. zanimanje, ki ga kažejo).

2. MIGRACIJE, (ETNIČNA) IDENTITETA, JEZIK – TEORETIČNA IZHODIŠČA

V tem poglavju nameravam predstaviti nekatere pojme, ki so povezani s problematiko izseljenske skupnosti.

2.1. Migracija

Mednarodne migracije so oblika prostorske mobilnosti prebivalstva s stalno ali začasno menjavo stalnega bivališča preko političnih in etničnih meja posameznih držav (Genorio 1989: 25-26). Migracije lahko delimo glede na različne kriterije, npr. glede na značaj (urbane in ruralne), število migrantov (individualne in skupinske), organiziranost (organizirane in neorganizirane), iniciativo (prostovoljne in prisilne) ... (Šimenc 2002: 4). Jure Gombač pa določa tipe migracij glede na prostor (notranje in mednarodne migracije glede na prestopitev državne meje), čas (ločnica med migracijo, ko migrant za stalno zapusti državo izvora, in mobilnostjo, ko se migrant izseli samo začasno) in motivacijo (gre za prisilno in prostovoljno migracijo, kjer je treba po Anthonyju H. Richmondu poudariti, da se le redki izselijo povsem prostovoljno in da je pri prisilni migraciji prisotna določena stopnja izbire) (Gombač 2005: 14-15). Da bi bilo čim bolj jasno, kaj vse vključuje proces migracije po Gombaču dodajam »migracijski red« Nicolasa Van Heara, ki ga je opisal v šestih točkah:

1. odločanje in motivacija posameznika: na migracijski red vplivajo odločitve in akcije velikega števila posameznikov. Posameznik se za migracijo odloča racionalno ali čustveno (spodbudijo ga strah, jeza, žalost, ljubezen ipd). Motivi so od človeka do človeka različni, vključujejo pa najrazličnejša prepričanja, želje in dolžnosti. Lahko ga motivirajo razlike med družbo izvora in bodočo družbo gostiteljico. Migranti se včasih podredijo strategiji družine, gospodinjstva ali širše skupnosti, na njihovo odločitev o migraciji pa vplivajo tudi različne mreže, ki temeljijo na prijateljstvu, sorodstvu in skupnostih.
2. odločanje in strategije družine oz. gospodinjstva: migracijskih odločitev večinoma ne sprejema posameznik, ampak večja skupina med seboj povezanih ljudi, kot je npr. družina ali gospodinjstvo. Ti sprejmejo kolektivno odločitev ne le, da bi povečali

zaslužke, ampak tudi da bi zmanjšali faktor tveganja oz. negotovosti, saj se tako uspešneje izognejo različnim pritiskom. Družina ali gospodinjstvo sta tudi posrednik med makro- (družba) in mikronivojem (posameznik).

3. odbijanje in privlačenje oz. razlike med krajem izvora in krajem prihoda (push-pull dejavniki): gre za razlike med prostorom izvora in prostorom prihoda. Migracijo spodbudijo različni socialni, ekonomski in okoljski faktorji. Nekateri dejavniki odbijanja so tako ekonomska stagnacija, zmanjševanje nacionalnih virov, padec standarda, nizek dohodek, brezposelnost, politična ali katera koli druga vrsta diskriminacije, politično preganjanje, majhna možnost vpliva ali sodelovanja, odtujitev, naravne katastrofe, omejene možnosti za osebni razvoj ... Med dejavnike privlačenja pa lahko prištejemo ekonomsko prosperiteto, dvig standarda, dvig dohodka, možnost ustrezne zaposlitve in napredovanja, možnost izobraževanja ...
4. stanje razvitosti migrantskih mrež in institucij: migranti razvijajo migrantske mreže, da bi se z njihovo pomočjo lažje soočili z migracijo in naselitvijo. Mreže ohranjajo odnose, ki povezujejo nekdanje, zdajšnje in bodoče migrante, pa tudi tiste, ki se niso izselili. Temeljijo na sorodstvenih, prijateljskih, skupnostnih, narodnostnih in drugih vezeh. Prav tako kot družina ali gospodinjstvo predstavljajo posrednika med makro- in mikronivojem. Migrantske mreže imajo številne funkcije: npr. zaščita migranta pred (pre)visoko ceno in pretresi migracije; obramba pred šokom ob prihodu v državo gostiteljico in skrb za povezavo z domom; določijo, kdo iz določenega gospodinjstva ali skupnosti se bo selil; imajo vpliv na izbor smeri migracije in cilja naselitve ter vpliv na integracijo migrantov v družbo države gostiteljice; so kanali za pretok informacij in drugih sredstev in oblikujejo velikost migracijskih tokov ter sprožajo odhod.
5. migracijski režim: vključuje vse narodne in mednarodne zakone, uredbe, institucije in politike, ki se ukvarjajo s tokovi migrantov (npr. državni nadzor nad izseljevanjem lastnih državljanov, sprejem izseljencev, politika integracije in asimilacije, delovanje mednarodnih organizacij ...).
6. makropolitika ekonomija: pomeni distribucijo moči in zalog v globalnem in regionalnem okviru, kar se kaže v strukturi in distribuciji produkcije in porabe. Kaže se v vzorcih trgovine in finančnih tokovih, razvitosti transporta in komunikacij, delitvi vojaške moči in populacijskih, ozemeljskih in drugih elementih globalne nestabilnosti.

Gre za učinke globalnega na regionalne ter lokalne skupnosti in obratno (Gombač 2005).

Vsi ti dejavniki torej vplivajo na samo migracijo in jo oblikujejo.

Glavni vzroki migracij pa so ekonomski, politični in osebni. Ekonomske vzroke označuje želja po izboljšanju ekonomskega položaja, migracija zaradi ekonomskega vzroka je običajno spontana, individualna in prostovoljna. Na bodoče izseljence vpliva možnost napredovanja in zaslužka. Politično migracijo (beg pred preganjanjem, želja po politični, verski in idejni svobodi) določajo nastop v sorazmerno kratkem času in večja množičnost, pogosto je organizirana, načrtna in celo prisilna. Tretja skupina vzrokov je v sebi precej raznolika. Pogosto se izseljenci želijo pridružiti družini, sorodnikom ali prijateljem (s tem povzročijo verižne migracije), vzrok je lahko tudi profesionalno strokovno napredovanje ... (Šimenc 2002: 5)

2.2 identiteta

Identiteta se oblikuje v odnosu med samim sabo in drugim, vključuje dvojnost podobnosti in drugačnosti, pristnosti in privzetega ter avtoritete in nelegitimnosti. Identiteta je tako lahko delno namerna, delno stvar navade in ne povsem zavestna, delno rezultat medsebojnih pogajanj, delno konstrukt dojemanja in predstav drugih ter rezultat večjih ideoloških procesov in struktur (Bucholtz, Hall 2005: 585).

Stane Južnič v knjigi *Identiteta* pokaže na pomensko razvejanost pojma identiteta, loči pa med osebno in skupinsko identiteto ter med etnično in nacionalno identiteto.

Osebna identiteta je identiteta posameznika, ki je sestavljena iz avtoidentifikacije (identiteta, ki si jo posameznik pripiše sam) in identifikacije, ki je posamezniku določena s strani družbe (Južnič 1993:11-12). Pri skupinski identiteti gre za skupinsko pripadnost, »družba ponuja zagotovljenost identitete posamezniku, vendar sprejemanje take zagotovljenosti zahteva zavezanost, občutenje ne le pravic, marveč tudi dolžnosti do skupnosti« (Južnič 1993: 141). Posameznik tako svojo pripadnost določeni skupinski identiteti izraža z živlenskim stilom, upoštevanjem navad, uporabo jezika (oz. jezikov, ko gre za večjezikovno skupnost – opomba avtorice

diplomske naloge), ki je v neki skupnosti v rabi, pozna in spoštuje kolektivni spomin ... (Južnič 1993: 141) »in jih na ta način tudi sam prenaša ter s tem zagotavlja njeno kontinuiteto« (Žigon 1998: 17). Vsebina skupinske pripadnosti je torej odvisna od interakcije med posameznikom in družbo. Osebna in skupinska identiteta se tako oblikujeta v odnosu posameznika do samega sebe in do drugih.

»Etnična in nacionalna identiteta sta izraziti skupinski identiteti« (Južnič 1993: 265). Etnija pa se od naroda loči po tem, da (še) nima »prave ideološke razčlenitve o enkratnosti, zgodovinski avtonomnosti in kontinuiteti«, torej so etnije »potencialni narodi« (Južnič 1993: 265). Narod pa postane nacija, ko doseže »tisto obliko politične organiziranosti, ki sklone težnjo po popolni avtonomiji in nedvoumni ločenosti, kar ponuja samostojna država« (Južnič 1993: 265). Etničnost kot identiteta je »dodeljena z rojstvom v določeni etnični skupini ali skupnosti«, ki se zaveda »svojega obstoja in obstajanja« (Južnič 1993: 268). Pojem etnije je vezan na štiri kontinuitete: bivalno/teritorialno, biološko-genetično, jezikovno in politično, kjer včasih lahko katera od njih umanjka (Južnič 1993: 268). »Središčni pomen v oblikovanju etnije ima jezik« (Južnič 1993: 280), še posebno, če se močno razlikuje od sosednjih populacij, kar povzroči, da »med sosednjimi jeziki ni prave komunikacijske prehodnosti« (Južnič 1993: 280). Jezik je tako ločnica med različno govorečimi. Jezik ima tudi »izrazito vlogo v identifikacijskem smislu« - »ljudje, ki govorijo isti jezik, so neglede na močne medsebojne razlike izjemno čustveno povezani« (Južnič 1993: 280). »Jezik je konstanten spremljevalec etničnosti, vzdržuje razdalijo med komunikacijo in zavestjo ter tako med družbo in posameznikom. Prav v tej in v taki povezavi se uveljavlja etničnost« (Južnič 1993: 281).

Jezikovna skupnost pa ni le pogoj oblikovanja etnije, lahko je tudi njena posledica (Južnič 1987: 225), kot se to kaže pri prebivalcih Združenih držav Amerike (in tudi Brazilijske – opomba avtorice diplomske naloge), ki so se »izoblikovali iz priseljencev različne in mnogotere etnične provenience, tako da so sprejeli angleščino (oz. portugalsščino – opomba avtorice diplomske naloge).« »Angleščina je bila »pristopnica« k skupni pripadnosti« (Južnič 1987: 226).

Breda Čebulj Sajko v članku *Ethnic identity of the first postwar generation of australian Slovenes* na posebno (etnično) identiteto slovenskih izseljencev in njihovih

potomcev naveže tudi pojem »patchwork identity« oz. skrpana identiteta, pri kateri so možnosti identificiranja z nečim tako številčne, da postopno postane posameznikova identiteta delna in razkrojena. Bucholtz in Hall tudi poudarjata, da se identiteta v interakciji glede na okoliščine (vloge in usmerjenost) iz trenutka v trenutek spreminja in oblikuje, temu pravita »začasne vloge« (Bucholtz, Hall 2005: 591). Posameznik se torej lahko istoveti z različnimi skupinami in v njih zavzema različne položaje oz. igra različne vloge, torej je lahko nosilec več skupinskih pripadnosti, med katerimi prihaja do situacijskega uravnovešanja. Takšni identiteti pravimo tudi »premikajoča (se) identiteta« (Lukšič-Hacin 1999: 43). Izselenec oz. potomec izseljenca se torej glede na trenutne okoliščine in sogovorca odloči, kateri jezik in kako ga bo uporabil.

Breda Čebulj Sajko etnično identiteto izseljenca označi tudi kot »dvojno etnično identiteto«, saj se izseljenec (vsaj na začetku, saj se etnična identiteta razvija in spreminja – opomba avtorice diplomske naloge) poistoveti tako z izvirnim prostorom, skupnostjo, kulturo in jezikom kot s prostorom, skupnostjo, kulturo in jezikom vselitvene družbe. Avtorica na koncu doda še pojem »multietnična identiteta«, ki je v veljavi v multikulturnih družbah (in bi ga lahko pripisali tudi potomcem izseljencev – opomba avtorice diplomske naloge), kjer se postopoma brišejo etnične, kulturne, verske in druge meje. Tam »postaja multietnična identiteta edini možni način sožitja in preživetja« (Čebulj Sajko 1999: 59).

Zvone Žigon v knjigi *Otroci dveh domovin* predstavi različne kvalitativne ravni občutenja etnične identitete pri potomcih slovenskih izseljencev: 1. identifikacijska identiteta (potomci, ki nimajo stikov s slovenstvom, ki sicer vedo, od kod izvirajo, se pa povsem identificirajo z »novo« družbo), 2. odprtost (tisti, ki se sami označujejo za potomce Slovencev, torej sprejemajo etnične korenine, vendar njihova etnična identiteta ni tako močna, da bi imeli dejavnejši stik s slovenstvom), 3. folklorno-simbolna identiteta (Tisti potomci, ki se občasno udeležujejo slovenskih prireditev, običajno osredotočenih na značilno hrano in glasbo. Ta skupina pasivno spremlja slovenstvo.), 4. klubska identiteta (ustanova je slovenska in deluje v imenu slovenstva, vendar člani prihajajo tja zaradi »skoraj družinskega vzdušja« in športnih aktivnosti), 5. želja po pridobitvi (slovenskega) državljanstva in učenju jezika (pri

pridobivanju državljanstva gre predvsem za simboličen pomen, želja po učenju jezika pa je manj izrazita) (Žigon v tej točki združuje obe želji, čeprav bi ju bilo treba obravnavati ločeno, saj se npr. precej učencev uči slovensko, ne da bi si želelo slovenskega državljanstva, res pa je, da se tisti, ki so zaprosili za slovensko državljanstvo, zanimajo tudi za učenje jezika, to pa predvsem iz dveh razlogov – zaradi dejanske želje po znanju slovenščine in ker je zanimanje za slovenščino, izraženo v obiskovanju tečaja, predpogoj za uveljavljanje prošnje za slovensko državljanstvo), 6. mobilizacijska identiteta (potomec aktivno sodeluje v izseljenski skupnosti), 7. obiskovanje, redni stiki z izvirno domovino (gre za zanimanje in neposredno povezavo s primarno domovino, za kar je potrebna močna prisotnost izvirne emigrantske identitete), 8. govorjenje in gojenje maternega jezika (kjer posameznik razume globlji pomen določene besede, da zna tudi »čutiti v slovenščini«) (Žigon predpostavlja, da lahko potomec izseljencev jezik »začuti« šele, ko ga relativno dobro obvlada, oz. ga obvlada kot rojeni govorec, s čimer pa se ne strinjam, saj menim, da se lahko jezik »čuti« tudi pri nižje razviti jezikovni zmožnosti) in 9. odločitev o preselitvi v izvirno domovino (tisti, v katerih izvirna etnična identiteta občutno prevlada) (Žigon 1998: 104-106).

2.3. Jezik

Jezik igra v življenju posameznika (in tudi določene skupine ljudi) več vlog. V mislih imam predvsem jezik kot dejavnik identifikacije (ki izraža posameznikovo osebno, kulturno, etnično, socialno in vsakršno drugo identiteto – Šabec 2002: 7) in jezik kot sredstvo komunikacije (kar je bilo omenjeno že zgoraj). Na primeru slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v Braziliji je slovenščina še vedno (delno) eden izmed dejavnikov, ki oblikuje njihovo osebno identiteto in identiteto skupnosti, portugalsčina pa (po večini) predstavlja sredstvo komunikacije, seveda hkrati tudi oblikuje identiteto posameznika in s tem skupnosti. Treba je poudariti, da slovenščina kot sredstvo identifikacije zaseda nekakšno prestižno mesto, oz. presežek, ki si ga večina ne more privoščiti, saj morajo biti za to, da bi lahko bila sredstvo identifikacije, podane možnosti za njeno učenje in ohranjanje. Jasno je, da je jezik »sredstvo

medsebojnega sporazumevanja in vplivanja« (Gomezel Mikolič 2000: 180), to pomeni tudi, da je v novi družbi treba preživeti in se čimprej vključiti vanjo. Ko pa ni pravih pogojev za ohranjanje prvotnega jezika kot sredstva identitete, jezik, ki predstavlja sredstvo komunikacije, prevzame tudi to vlogo. Tu (manj pri izseljencih in bolj pri njihovih potomcih) torej ne moremo iskati jezikovne nelojalnosti (»lojalnost pomeni pripravljenost oz. odločitev govorca, da uporablja nek jezik v sporazumevalnih okoliščinah, kjer bi bilo mogoče uporabiti tudi kateri drug jezik« - Stabej 2001: 24), saj jezikovna zmožnost (ob merilu ugleda nekega jezika v določeni skupnosti, ki poleg jezikovne zmožnosti določa stopnjo lojalnosti nekemu jeziku) potomcev slovenskih izseljencev ni dovolj razvita, da bi slovenski jezik lahko uporabili v situacijh, kjer bi bilo to možno.

Jezik je tako rezultat in posledica medsebojnega delovanja družbenih silnic. Izraža družbene deljenosti, stratificiranost družbe in jo hkrati v njenih raznolikih delih veže v jezikovno skupnost. Je instrument in pogoj skupinske vezanosti in hkrati dejavnik ločenosti in deljenosti družbe - ima integrativno in dezintegrativno vlogo (Južnič 1983: 234).

Na jezik je torej treba gledati kot na »temeljno bivanjsko določnico« posameznika in tudi kot na »temeljno družbotvorno gibalno« (Stabej 2001: 20).

3. SLOVENSKA IZSELJENSKA SKUPNOST V BRAZILIJ

Namen tega poglavja je predstaviti slovensko izseljensko skupnost v Braziliji. Poglavje je razdeljeno na dve podpoglavji, ki sovpadata z dvema časovnima obdobjema. Prvo podpoglavje tako predstavi začetke priseljevanja, prihod izseljencev pred prvo svetovno vojno, med vojnoma in po drugi svetovni vojni ter društva in delovanje izseljencev do osamosvojitve Slovenije. Drugo podpoglavje pa opiše dogajanje po osamosvojitvi Slovenije do danes, predstavi današnje društvo, njegovo vlogo in pomen, pa tudi želje in pričakovanja njegovih članov za prihodnost. Osamosvojitve Slovenije kot prelomni dogodek sem izbrala, ker je pomembno vplival na izseljence in potomce, pomeni celo vzpodbudo pri oživljanju skoraj zamrle skupnosti. Osamosvojitve Slovenije je na slovenske izseljence in njihove potomce vplivala na več nivojih. Prvi je ta, da se je politika Slovenije v odnosu do izseljencev spremenila (kar se kaže tudi v ustanovitvi Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki slovenskim izseljenskim društvom med drugim nudi tudi denarno podporo - <http://www.uszs.gov.si/>), drugi pa tudi ta, da so izseljenci, še bolj pa potomci izseljencev, s samostojno državo Slovenijo končno dobili trdno točko identifikacije s slovenstvom.

3.1. Slovenski izseljenci in njihovi potomci do leta 1991

3.1.1. Imigracijski tokovi

Izseljevanje Slovencev v Brazilijo lahko opišemo s tremi imigracijskimi tokovi. Prvi Slovenci so se izseljevali že pred prvo svetovno vojno, drugi val je v Brazilijo imigriral med obema svetovnima vojnoma, tretji val imigracije pa se je zgodil po drugi svetovni vojni.

3.1.1.1. Pred prvo svetovno vojno

Priseljevanje nekaterih družin v Brazilijo naj bi se začelo že leta 1824. Prišle naj bi skupaj s tirolskimi in štajerskimi avstrijskimi družinami, ki so se naselile v okolici Ria de Janeiro in v južnih provincah. Za prva slovenska izseljenca pa lahko z gotovostjo štejemo Avgusta

Bamberga in Franca Ahčina. Leta 1872 sta se v Brazilijo izselila zaradi avanturizma (Šimenc 2002: 40).

Prvo izseljevanje večjih skupin se začne konec sedemdesetih let 19. stoletja zaradi ekonomskih razlogov, predvsem iz Beneške Slovenije in z Goriških Brd, nato pa izseljevanje zajame tudi Kranjsko in Štajersko. Točnega števila slovenskih izseljencev prvega, predvojnega vala, ni mogoče podati, saj so Slovence, ki so migrirali v Brazilijo, popisali tudi kot italijanske ali avstrijske državljane, pogosto pa so tudi nedosledno zapisovali slovenske priimke in poitalijančili osebna imena (Šimenc 2002: 41, 42). Po raziskavi Andreje Šimenc tako lahko zapišem okvirno število 2000 (verjetno pa tudi več) v Brazilijo izseljenih Slovencev pred prvo svetovno vojno (Šimenc 2002: 43). To so bile večinoma razširjene družine, ki so štejele tudi po 12 članov vseh starosti, po poklicu pa so bili večinoma kmetovalci (Šimenc 2002: 44) in so prišli »na delo na kavne plantaže v južni del Brazilije« (Šimenc 2002: 99). Ta val je bil tudi najštevilčnejši.

3.1.1.2. Med obema vojnoma

V obdobju med obema vojnoma so se Slovenci precej manj izseljevali. Izselila se »je manjša skupina primorskih političnih izseljencev, večinoma iz Vipavke doline, Krasa in okolice Gorice, in nekaj ekonomskih izseljencev iz Dravske banovine zlasti v mesto São Paulo«. Večina moških političnih emigrantov se je zaposlila v gradbeništvu, ženske pa so bile predvsem gospodinje (Šimenc 2002: 68).

3.1.1.3. Po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni se je nekaj več kot 100 Slovencev izselilo predvsem zaradi političnih razlogov, nekaj pa tudi »iz ekonomskih, osebnih, pustolovskih ali drugačnih razlogov« (Šimenc 2002: 99). Za to obdobje je značilna urbana migracija, saj se je politična in pozneje ekonomska emigracija naseljevala v večjih brazilskih mestih, predvsem v São Paulu in ostalih manjših mestih Zvezne države São Paulo, pa tudi v Belo Horizonteju (Zvezna država Minas Gerais), Curitibi (zvezna država Paraná) in Riu de Janeiru (Zvezna država Rio de Janeiro) (Šimenc 2002: 77). Slovenci so se zaposlili različno, »od univerzitetnega profesorja, strokovnega sodelavca, do industrijskega delavca« (Šimenc 2002: 77).

»Zaradi pomankljivih in nedoslednih avstroogrskih, italijanskih in jugoslovanskih statističnih virov izseljevanja na eni strani in brazilskih statistik priseljevanja na drugi, ne moremo

natančneje določiti obsega oz. števila slovenskih selitvenih tokov v Brazilijo. Razen jugoslovanske ni nobena druga statistika evidentirala migranta po narodni pripadnosti, ampak le po državljanstvu, tako da so se Slovenci porazgubili v kategorijah »Avstrijec«, »Italijan« in »Jugoslovan« (Šimenc 2002: 99).

Glede na dane podatke (raziskava, ki jo je izvedla Andreja Šimenc) bi število vseh slovenskih izseljencev v Braziliji postavila med 2000 in 3000. Kakšno pa je danes število izseljencev in njihovih potomcev, lahko samo ugibamo.

3.1.2. Društva

Ohranjanje in razvoj slovenske skupnosti v Braziliji sta zavirala predvsem majhno število slovenskih priseljencev in njihova razkropljena poselitev po vsej Braziliji. To je oteževalo tudi ustanavljanje in ohranjanje slovenskih izseljenskih društev. Društva so tako skozi zgodovino slovenske imigracije v Braziliji delovala samo v mestu São Paulo, večinoma po nekaj let. Majhno število slovenskih izseljencev je tudi določalo nenehno sodelovanje in »bratenje« z izseljenci drugih narodov (kar se je kazalo tudi v skupnem najemanju prostorov društev). Dejavnosti slovenskih društev pa so bile odvisne od potreb izseljencev. Društva so tako ponujala finančno in drugo pomoč v primeru težav, razvedrilo in druženje z »rojaki« ... Z začetkom upadanja števila slovensko govorečih pa tečaje slovenščine, čeprav so bili ti bolj redki. Slovenske izseljence in njihova društva je močno zaznamovala tudi ideološka razcepljenost, ki jim tudi v tujini ni dovoljevala, da bi se združili.

»Slovenski izseljenci v Braziliji pred prvo svetovno vojno niso ustanovili samostojne imigrantske institucije.« (Šimenc 2002: 64) Po letih prizadevanj so leta 1908 jugoslovanski narodi v São Paulu ustanovili društvo *Jugoslovanski sokol*, ki se je ponašalo s kolesarsko četo, tamburaškim zborom in čitalnico. Pomembno vlogo v društvu je prevzel slovenski trgovec Franjo Košuta iz Vipavske doline (Marušič 1995: 65).

Za prvo slovensko društvo se šteje društvo *ORNUS*, »kratica naj bi pomenila: Ovekovéčiti rojstvo novega udruženja Slovenov, širile pa so se tudi druge domneve« (Žigon 1998: 86), »ki so ga ustanovili primorski politični emigranti leta 1928« (Šimenc 2002: 99). Ob ustanovitvi je društvo za svoje člane organiziralo tečaj portugalščine in stavbinski tečaj za številne stavbince – gradbince (Šimenc 2002: 69). Po letu 1930, ko so gospodarsko krizo začutili tudi v društvu, se je delo *Slovenskega Kulturnega Društva Ornus* nadaljevalo, organizirali so celo

redni šolski tečaj slovenščine za otroke društvenih članov (Šimenc 2002: 70). »Tečaj, ki ga je vodila Josefina Kadunc, je obiskovalo 30 do 35 učencev (Šimenc 2002: 71).« Leta 1943 so sezidali svoj kulturni dom, društvo pa se je preimenovalo v *Slovensko Kulturno Duštvo Naš dom*. Ker pa je bila takrat Brazilija v vojni, so se Slovenci zaradi vojnega zakona bali, da bo Brazilija društvo prepovedala, zato so ga imenovali *Sociedade Slovena de Cultura Noso Lar* (Šimenc 2002: 71). Novo ime je spodbudilo ustanovitev mladinske sekcije, v katero je bilo vključenih 50 fantov in deklet. Organizirali so tamburaški zbor, dramski odsek in športne aktivnosti. Društvo je ves čas sodelovalo z drugimi izseljenskimi društvi jugoslovanskih narodov, ustanovili so tudi *Jugoslovanski odbor za pomoč vojnim žrtvam*. Leta 1948 se je zaradi novih zakonov društvo ponovno preimenovalo, in sicer v *Sociedade Beneficiante e Recreativa Bertioga (Dobrodelno in zabavno društvo Bertioga)*. Po petdesetih letih ustanovitve pa je društveno življenje zaradi redčenja prve generacije slovenskih izseljencev počasi zamrlo in so *Naš dom* zaprli (Šimenc 2002: 72).

»Nasprotniki levičarsko usmerjenega *Ornusa* so aprila 1929 ustanovili novo društvo *Pevski zbor Primorje*, ki se je že po nekaj mesecih preimenovalo v *Slovensko izobraževalno društvo Primorje*« (Žigon 1998: 86). Namen ustanovitve društva pa Franjo Cotič (takratni predsednik pripravljalnega zbora in poznejši tajnik društva) zapiše v nekaterih točkah: »da se bomo združeni lažje borili za svojo in skupno eksistenco, da se spoznamo drug drugega in da bomo, kar je prvi pogoj, nadaljevali delo, kakor smo bili v stari domovini naučeni ... V naše društvo lahko vstopi vsak Slovenec ali Slovan brez oziraje na njegovo politično ozadje – saj smo si vsi bratje ... Novo ustanovljajoče društvo pa naj ima vedno pred očmi da ohrani ljubezen do svojega materinskega jezika in naroda svojega« (Cotič 1929: 13). »Leta 1930 so skupaj s Čehi najeli nove prostore. Društvo je imelo svoj zbor, žensko gimnastično sekcijo in knjižnico s slovenskimi knjigami« (Žigon 1998: 86). Redno so prirejali kulturne prireditve (vabila so bila napisana v slovenskem in portugalskem jeziku), koncerte (spored velikega slovanskega koncerta iz leta 1929 je vseboval češke, ruske, slovenske in jugoslovanstvu naklonjene pesmi pa tudi recitacije Gregorčiča), plese (in pustne zabave), izlete, skrbeli pa so tudi za obveščanje širše javnosti o lastni dejavnosti (v časopisih *Jugosloven u Braziliji*, *Folha da Manha*, *Ruska Gazeta* v Braziliji, pa tudi v Argentini in severni Ameriki - dopisi v argentinskem *Slovenskem tedniku*, clevalandski *Ameriški domovini* ...). Vendar pa so skoraj od ustanovitve dalje imeli težave z narodnostno orientacijo društva. Na začetku so bili jasno

primorski Slovenci, z upadanjem članstva in krizo financiranja (čas splošne gospodarske krize in visoke stopnje brezposelnosti) pa so postajali čedalje bolj jugoslovanski (več neslovenskih članov). Leta 1932 so se imenovali že *Jugoslovensko kulturno društvo Primorje v S. Paulu*. Ravno zaradi gospodarske krize, pa tudi zaradi potencialne vzajemne pomoči na drugih področjih, so razmišljali tudi o ustanovitvi vseslovenske organizacije, ki pa ni nikoli zaživela.

Leta 1931 je bilo ustanovljeno *Jugoslovensko podporno udruženje*, socialna solidarnostna institucija, ki je bila posledica težkih razmer v času gospodarske krize okrog leta 1930. Ker tedanja Kraljevina Jugoslavija v Braziliji ni imela konzularnega predstavnika, je *Jugoslovensko podporno udruženje* opravljalo tudi izseljensko službo v São Paulu, in sicer nabavo potnih listov, izdajanje pooblastil ... (Šimenc 2002: 73). »Sestavljali pa so ga večinoma Hrvati, Banatski Židje in Nemci, Slovenci ter nekaj Srbov (Slovencev je bilo po prvem seznamu ob ustanovitvi 52 od 211 članov). Slovenci so večinoma že bili vključeni v *Ornus* ali *Primorje*. Društvo je leta 1936 razpadlo zaradi notranjih razprtij in domnevne korupcije. Franc Paternost je leta 1937 ustanovil društvo *Jugoslovensko podporno udruženje 2*, a je že po letu dni razpadlo zaradi premajhnega števila članov, zaradi novih brazilskih predpisov o izseljenskih društvih in zaradi dolga društva ustanovitelju Paternostu« (Žigon 1998: 87).

Večina slovenskih izseljenskih društev v Braziliji je torej pred prihodom tretjega, povojnega vala že propadla. Ostalo je slovensko društvo *Bertioga*, ki pa novih slovenskih emigrantov ni sprejelo zaradi drugačnih političnih nazorov (Radenka Batistič, potomka slovenskih imigrantov medvojnega obdobja, je v intervjuju povedala, da so pripadniki medvojne imigracije na nove imigrante gledali kot na izdajalce Slovenije). Razen redkih posameznikov (npr. Cotič, pripadnik medvojne migracije, ki se je povezal tudi z migranti povojnega vala) med seboj niso imeli stikov. Tako so se morali povojni izseljenci znajti sami. Svojega društva niso ustanovili, zato pa so se srečevali na zasebnih, neformalnih srečanjih pri nekaterih od Slovencev, npr. pri bratih Frideriku in Janezu Hlebanji ali pri Črnugljevih. Zahajati so začeli tudi v *SAIUG (Sociedade Amigos da Iugoslavia)* oz. v *Društvo prijateljev Jugoslavije*, ki je po pogovoru s Petrom Slavcem združevalo predvsem Dalmatince in Slovence, ostalih »Jugoslovanov« tam ni bilo. Za društvo so skrbeli Dalmatinci in tudi prostore, v katerih so bili, so sami naredili. Prostori so vključevali veliko dvorano, malo dvorano in igrišče za otroke. Prirejali pa so proslave ob dnevu Jugoslavije, za božič in novo leto.

Pomembno novo možnost za srečanja in združevanje Slovencev sta predstavljali cerkev in maša v slovenskem jeziku. Prva maša v slovenskem jeziku je bila leta 1957, v cerkvi Presvetega rešnjega telesa (Igreja do Santissimo Sacramento) v São Paulu, ki so jo pomagali zgraditi slovenski izseljenci, vodil pa jo je duhovnik Luiz Ilc. Pozneje ga je nasledil duhovnik Ludovik Cegler. Maša v slovenščini je bila enkrat na mesec. V cerkvi so se srečevali tudi ob praznovanju Miklavža in za materinski dan (*O São Paulo* 1997: 16.7.). Leta 1997, ko je nastal tudi citirani članek, so praznovali 40 let od prve maše v slovenskem jeziku. Danes v São Paulu ni več slovenskih duhovnikov in tudi ne maše v slovenščini. Kar je ostalo, so cerkvene pesmi v slovenščini, ki spremljajo obred v portugalščini po prireditvah slovenskega društva. Slovenski povojni izseljenci so tako svoje slovenstvo lahko gradili ob redkih priložnostih v cerkvi in na zasebnih obiskih. Ker jih je bilo malo, niso razmišljali, da bi ustanovili svoje društvo. To pa je imelo svoje posledice. Odsotnost društva je pomenila neformalna srečanja (na katerih so slovenstvo predstavljali slovenska hrana in slovenske pesmi) nekaterih prijateljev, ostali izseljenci pa so ostali zunaj slovenskega »vzdušja«. Kar je pomenilo neustavljivo drsenje v izbris slovenske identitete večine potomcev Slovencev. To, pa tudi bližajoča se neodvisnost Slovenije leta 1991, je privedlo do ustanovitve Zveze Slovencev Brazilije.

3.2. Slovenski izseljenci in njihovi potomci od leta 1991

V letu osamosvojitve Slovenije (po več kot 40 letih priselitve) so slovenski povojni izseljenci ustanovili svoje prvo formalno društvo (kar je pomenilo zavzetje za vključitev večjega števila slovenskih izseljencev in njihovih potomcev, tudi iz drugih dveh valov, za daljšo ohranitev slovenske identitete), korespondenčni seznam pa danes šteje 161 imen (pod katerimi se včasih skrivajo cele družine). »Ustanovni člani Vladimir Ovca, Janez Hlebanja, Federico Hlebanja, Štefan Bogdan Šalej, Andrej Kranjc in Franciska Brunček so izbrali za predsednika Vladimirja Ovco in opredelili naslednje cilje *Zveze Slovencev Brazilije* (Estatuto social 1992):

- ohranjati in razvijati slovensko kulturo, jezik, navade med vsemi slovenskimi izseljenci v Braziliji, njihovimi potomci in drugimi ljubitelji Slovenije
- razvijati dobrodelne dejavnosti za boljše in kvalitetnejše življenje slovenske skupnosti, zlasti osebam, ki so potrebne pomoči

- izdajati svojo publikacijo« (Šimenc 2002: 81)

»Glavna dejavnost društva je (bila - opomba avtorice diplomske naloge) sprejemanje gostov iz Slovenije in pomoč pri nudenju prenočišč, organizaciji dejavnost itd.« (Žigon 1998:87).

S Slovenijo pa so želeli vzpostaviti tudi stik na gospodarskem področju. Nekaj poslovnežev se je leta 1992 združilo v podjetje *Slovenija trade* s sedežem v São Paulu, da bi investirali kapital v nova slovenska podjetja, vendar načrt ni bil tako uspešen, kot so upali (Šimenc 2002: 82).

Do leta 1998 so uspeli zaključiti pomembno pridobitev. Andrej Kranjc je najprej, leta 1995, izdal portugalsko-slovenski slovar, nato pa leta 1998 še slovensko-portugalski, in sicer v samozaložbi, oba imata približno 15.000 gesel in podgesel. Namenjena sta bila »bolj potrebam slovenskih emigrantov in njihovih potomcev v Braziliji kot pa širšemu krogu porabnikov« (Kranjc 1998: 9). Vse do leta 2006, ko je izšel žepni portugalsko-slovenski in slovensko-portugalski slovar Blažke Müller Pograjc, je bil ta slovar edini priročnik te vrste. Nekaj let so izdajali tudi glasilo *Novice pod lipo*, za katerega je v glavnem skrbel Peter Slavec. »S pomočjo glasila, ki so ga najprej izdajali dvakrat letno, nato pa enkrat letno, so želeli pridobiti čimveč podatkov o Slovencih in njihovih potomcih po vsej Braziliji. V glasilu, ki je navadno obsegalo 8 strani, so pisali v slovenščini in portugalščini o svojih dejavnostih, članih in zlasti o dogodkih v Sloveniji« (Šimenc 2002: 82).

Z glasilom pa je povezan tudi problem financiranja društva. Vsa leta do osamosvojitve Slovenije (ko je ta začela z delnim financiranjem slovenskih izseljenskih skupnosti), pa tudi po formalni ustanovitvi društva, so za financiranje društva skrbeli premožnejši člani s prostovoljnimi prispevki. Peter Slavec je ob brezplačnem glasilu slovenskim izseljencem in njihovim potomcem poslal tudi formular za članstvo in povabilo k plačilu prostovoljnih prispevkov, a je bil odziv skoraj nič. Slovenski izseljenci in njihovi potomci pa so še danes navajeni, da so stvari, ki jih društvo organizira, skoraj povsem brezplačne. »Oni (izseljenci in potomci) dajo samo malo, samo da plačajo liste, s katerimi smo jih povabili. Res zelo malo. Ampak mislim, da je najpomembnejša stvar njihov čas ... da posvetijo svoj čas skupnosti, ampak oni ne delajo tega. Niso navajeni pomagati. In skupnost to dopusti, ker obstaja nekaj ljudi z denarjem, ki skupnost podpirajo. Ko bodo ti ljudje umrli, bo skupnost umrla z njimi, ker noben noče prispevati svojega časa, denarja ... Manjka tudi občutek povezanosti, občutek skupnosti. Tega nimamo« (intervju s Simone Hlebanja, ženo potomca slovenskega

povojnega izseljenca). Šele mlajša generacija predsedniškega zbora (starejši donatorji so pokojni) skuša financiranje preoblikovati.

Seveda pa je s plačevanjem povezana tudi ponudba, to pomeni dejavnosti in prireditve, ki jih društvo za denar ponuja. Društvo je v preteklosti, kljub formalizaciji, še vedno delovalo dokaj zasebno. To mi je potrdila tudi sogovornica Elizabete Cuipka (potomka poveljne izseljenke, ki je z družino veliko let živela na jugu Brazilije, v zvezni državi Santa Catarina, in ni imela nobenih stikov s slovenskimi izseljenci, potem pa se je družina preselila v São Paulo): »Enkrat sva z mamo šle na božično zabavo, ampak se nisva počutili, da bi prišli ponovno. Mislim, da je skupina bolj zaprta, osebe se dlje časa poznajo«. Večje, javne prireditve pa so organizirali dvakrat letno, ob dnevu državnosti Slovenije in miklavževanje. Poudarek je ostal na kosilu/večerji s tipično slovensko hrano in petju slovenskih pesmi. Kulturnega programa ni bilo.

Da so potrebe in povpraševanje mnogo večji, kaže današnje stanje. Letos so verjetno prvič v zgodovini izseljenske skupnosti v Braziliji ob dnevu državnosti namesto (zgolj) kosila ponudili tudi kulturni in izobraževalni program, sodelovali pa so tudi učenci tečajev slovenščine. Na prireditvi je prišlo do zdaj (od ustanovitve *Zveze Slovencev v Braziliji*) največje število slovenskih izseljencev, njihovih potomcev, partnerjev in prijateljev, to je 130. Ker se je društvo predvsem s tečaji učinkovito obrnilo tudi k širšemu krogu do takrat izključenih predvsem potomcev Slovencev, so se prireditve udeležili tudi predstavniki drugih izselitvenih valov.

Program je tako obsegal nastop pevskega zbora (ki se je formaliziral leta 1991, peli pa so že pred tem. Zbor sestavlja nekaj Slovencev, pa tudi Brazilci, Japonki, Rusinja in Hrvat), ki je zapel nekaj slovenskih in nekaj brazilskih pesmi, nastop učencev obeh skupin (ki so zapeli tri slovenske ljudske pesmi), nastop družine Ogrizek, ki je zapela *Po jezeru*, deklamacijo *Zdravljice* (dveh učencev začetne skupine) in kratko predavanje o ključnih poglavjih zgodovine Slovenije in o pomenu samostojnosti Slovenije ter praznika, zaradi katerega so se zbrali. Ena izmed organizatork, ki je bila zadolžena za kulturni del prireditve, Helena Žužek, pa je spregovorila tudi o »Sloveniji v svetu«, katere del so vse izseljenske skupnosti. Poleg kulturnega in izobraževalnega dela in kosila s slovensko hrano pa so razstavili tudi fotografije Slovenije Simone Hlebanja in fotografije prejšnjih srečanj. Vsaka družina pa je dobila tudi mapo z vsebino kulturnega programa in predavanja.

Simone Hlebanja je v intervjuju prireditve komentirala z besedami: »Zadnja (prireditve) je bila zelo dobra. Imeli smo pravo slovensko prireditve. Ne samo zaradi hrane ali pesmi, ampak smo se o državi začeli učiti. Ljudje ... Oni ne vedo, kaj je slovensko ... Oni samo pridejo in jejo slovensko tipično hrano. To je edina stvar, katero so navajeni dobiti na slovenskih prireditvah in zdaj z zadnjo se je popolnoma spremenilo. Mislim, da so bili vsi tam bolj zainteresirani, za vse stvari. Mislili smo, da bodo vsi zbežali domov po kavi in nenadoma smo videli, kako zadovoljni so bili vsi, sedeli so in ploskali. Mislim, da je bilo tokrat drugače, videla sem njihove obraze, bili so ganjeni. Naredila sem nekaj posnetkov in videla starejšega gospoda, ki je bil na robu joka.«

Poleg prireditve ob dnevu državnosti še vedno vsako leto prirejajo miklavževanje. Letos pa načrtujejo tudi zabavo ob prazniku mladih in prvič, odkar obstaja društvo, tudi kulturna srečanja. Namen teh srečanj je vzpostaviti tesnejše vezi med člani (Helena Žužek, ki je zadolžena za področje kulture, ima v načrtu eno kulturno srečanje na dva meseca), predvsem pa ponujajo priložnost spoznati Slovenijo in slovenstvo.

Kot sem že zapisala, je nekaj let obstajalo glasilo Slovencev v Braziliji (še vedno pa obstaja *Moja Slovenija*, »največja in osrednja izseljeniška revija pri nas (v Sloveniji, opomba avtorice diplomske naloge) ter je darilo države Slovenije Slovincem, ki živijo izven meja svoje domovine« (www.mojaslovenija.net), ki jo enkrat mesečno izdaja založba *Otroci*, podpira pa jo Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Revijo brezplačno pošiljajo tudi v Brazilijo, vendar revija za potomce Slovencev, ki večinoma ne govorijo več slovensko, ni uporabna) zdaj pa ne izhaja več. To si lahko razlagamo tudi z modernizacijo in selitvijo vira informiranja na splet. Zato so se tudi v slovenski skupnosti v Braziliji odločili za postavitev bloga (<http://www.eslovenosnobrasil.wordpress.com>), za katerega skrbi Fernando Paternost (potomec izseljencev med vojnama, ki je postal aktiven v slovenski skupnosti ravno zaradi obiskovanja tečaja slovenščine marca 2010, saj je bil pred tem zaradi pomanjkanja integracije iz nje izključen). Blog je namenjen informiranju o tem, kaj se dogaja v slovenski skupnosti (tečaji, prireditve), pa tudi o tem, kaj se dogaja s slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci (fotografska razstava Gregorja Milharčiča, prvo mesto na prvem ženskem prvenstvu balonarstva Gabrijele Slavec – kot potomka brazilskega Slovenca je zastopala Slovenijo ...). Blog nudi tudi povezave do različnih drugih spletnih strani, v glavnem pa služi kot zbirno mesto podatkov o Sloveniji. Blog je pisan tako v portugalščini kot v

slovenščini. Tako so tudi Slovenci v Braziliji postali vidni na svetovnem spletu, kar omogoča večjo povezanost med člani društva, omogoča pa tudi drugim (slovenskim izseljencem in njihovim potomcem, ki niso v društvu, Slovence v Sloveniji, Brazilcem ...), da s Slovenci v Braziliji vzpostavijo stik (društvo so npr. v času svetovnega prvenstva v nogometu poklicali, da bi pred tekmami Slovenije posneli kratko reportažo o slovenskih izseljencih in njihovih potomcih v Braziliji).

Splet pa poleg bloga ponuja tudi druge možnosti vzpostavljanja in ohranjanja stikov, ki jih potomci Slovencev redno uporabljajo (Facebook, Orkut, ki je brazilska različica Facebooka ...), bodisi za stike med seboj bodisi za iskanje sorodnikov: »Ja, mislim, da je bil splet velika pomoč pri iskanju. Enkrat sem začel razmišljati, če bi na spletu lahko našel tudi druge Paternoste in začel sem govoriti z njimi. Enkrat sem videl sliko nekega dekleta, ki je bila zelo podobna moji sestri. Zelo podobna. Zato sem pomislil, da je ona verjetno moja sorodnica« (intervju s Fernandom Paternostom).

Društvo v Braziliji pa je stik vzpostavilo in ga ohranja, predvsem po zaslugi argentinske Slovenke, ki se je priselila v Brazilijo, Helene Žužek, tudi z izseljenskim društvom v San Martinu v Argentini. Tako so tamkajšnji pevski zbor povabili na nastop v Brazilijo, argentinske Slovence pa obveščajo (prispevki v slovenskem tedniku *Svobodna Slovenija*) tudi o slovenskem dogajanju v Braziliji.

Za stike in pridobivanje informacij (V zadnjih nekaj letih, po osamosvojitvi Slovenije in njenem vstopu v Evropsko unijo, se je povečalo tudi število prošenj za slovensko državljanstvo, leta 2010 ga je prejelo kar 17 brazilskih Slovencev, kar je največ do zdaj. Motivi so seveda različni, dejstvo pa je, da se le redki odločijo za selitev v Slovenijo.) pa po bolj tradicionalni in uradni poti skrbita slovenska častna konzulata, eden v São Paulu in drugi v Belo Horizonteju (zvezna država Minas Gerais). Tisti v São Paulu je tudi sprejemal uradne obiske (kot npr. obisk ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu Boštjana Žekša aprila 2010), saj do nedavnega Slovenija v Braziliji še ni imela veleposlaništva. S koncem marca 2010 pa obstaja tudi slovensko veleposlaništvo v glavnem mestu Brazilije, Brasili.

Za delovanje društva v Braziliji pa ne skrbijo samo izseljenci in potomci Slovencev, ampak tudi njihovi partnerji, predvsem brazilske žene, ki so pogosto bolj aktivne kot njihovi možje. Te se tudi dokaj pogosto odločajo za učenje slovenščine. Zdi se, da so ravno one skrivna pogonska sila slovenstva v Braziliji.

Po pregledu celotne zgodovine slovenske skupnosti v Brazilji se torej zdi, da je prav zdaj najbolj ugoden trenutek za ponovno oživitev slovenske identitete. Po skorajšnjem izumrtju (»Nekako smo se vdali temu, da bo to izumrlo, vdanost, da ni drugega izhoda, asimilacija totalna.« intervju z Martinom Črnugljem, predsednikom sedanjega izseljenskega društva) je skupnost ponovno zaživela, potomci pa kažejo veliko zanimanje.

Možnost ohranjanja slovenske identitete tako vidim v rednih tečajih slovenščine (po možnosti zadovoljiti kar največ interesentov in tako ponuditi skupine z različnimi nivoji znanja), večji povezanosti članov društva, ki se jo da doseči s pogostejšimi srečanji in večjo vključenostjo članov vanj (sodelovanje pri organizaciji prireditev, pomoč pri sami postavitvi prireditve, vključenost v program prireditev ...), katere predpogoj je tudi pravočasno obveščanje vseh članov. Vzbuditi je treba zanimanje članov, kar se je pokazalo tudi na prireditvi ob dnevu državnosti, treba jim je ponuditi nekaj konkretnega, to pomeni informacije o Sloveniji in slovenstvu, saj vidim glavno nalogo društva v pomoči pri vzbujanju slovenske identitete.

Model preteklosti (ki ga predstavljajo kosila in srečanja starih prijateljev) tako ni (več) uporaben. Društvo je iz kluba prijateljev postalo društvo izseljencev in potomcev Slovencev. To je tudi prvo društvo, ki združuje vse s slovenskimi koreninami (pa tudi njihove partnerje in prijatelje).

Jasno je, da se model izseljenskega društva skozi desetletja spreminja. V začetku društva nudijo predvsem druženje in pomoč predvsem izseljencem, pozneje (s staranjem izseljencev in rojstvu potomcev), v najboljšem primeru, začnejo s kratkotrajnimi tečaji slovenščine, nato pa v večini primerov prenehajo obstajati.

V sedanjosti, ko imamo Slovenci svojo državo (in smo vidni tudi na zemljevidu sveta), ki skrbi za izseljenske skupnosti, z globalno idejo večkulturnosti in večjezikovnosti in z novimi možnostmi, ki jih ponuja splet (dostopnost informacij, poceni ali brezplačna komunikacija, nakup slovenskih knjig in učbenikov slovenščine, cenejše letalske karte za obisk Slovenije ...) pa se končno odpira nov model ohranjanja slovenske identitete.

Pomembno vlogo pri ohranjanju slovenstva pa ima tudi slovenska država z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki že pomaga slovenskim izseljenskim skupnostim. Vendar pa bi izpostavila še nujno »injekcijo pomoči« v obliki ustreznih učiteljev slovenščine iz

Slovenije skupnostim, ki niso tako številčne in brez tradicije trdne organizacije (kot npr. argentinska).

In kakšna se zdi prihodnost slovenske izseljenske skupnosti v Braziliji članom? Sedanji predsednik društva, Martin Črnugelj, je optimističen: »Torej, jasno, jaz jo vidim še obstoječo. Bolj integrirano ... Sem prepričan, da je to možno in se kaže, da bo šlo u to smer. Odvisno je, kolk se bomo zauzeli, ampak jst mislm, da na naši strani smo razpoloženi, kakor tudi v Sloveniji«.

4. POUČEVANJE IN UČENJE SLOVENŠČINE V BRAZILIJ

V tem poglavju nameravam predstaviti problematiko poučevanja in učenja slovenskega jezika v Braziliji (s poudarkom na državi São Paulo), tako v preteklosti kot v sedanjosti. Za to mi bodo služili zbrani podatki iz intervjujev, ki sem jih opravila s predsednikom društva, učiteljicama in nekaterimi učenci. Zanimalo me je, kako so za ohranjanje slovenskega jezika poskrbeli od prihoda v Brazilijo pa do danes. Želela pa sem tudi izvedeti, kakšne težave nastajajo pri poučevanju in učenju slovenščine. Te podatke sem pridobila z opazovanjem obeh tečajev in z intervjuji.

Podatki o poučevanju slovenščine v preteklosti so skopi. Zvone Žigon v knjigi *Otroci dveh domovin* navaja, da je prvo slovensko društvo *Ornus* leta 1928 »ustanovilo šolski tečaj za slovensko mladino in ta je potekal tri leta, obiskovalo pa ga je 25 do 30 učencev (Žigon 1998: 86). Po letu 1940 naj bi po trditvah predstavnice potomcev imigracijskega vala med vojnama, Radenke Batistič, tudi obstajala nekakšna šola slovenščine za otroke, ki naj bi trajala le eno ali dve leti, vendar se ga sama ni udeležila, ker je bila premajhna. Učiteljica ni imela primerne izobrazbe, bila je le nekdo, ki je bolj znal slovensko. Migranti tretjega vala, ki so po letu 1948 začeli prihajati v Brazilijo, o tem niso vedeli nič. Predsednik društva mi je povedal, da pred letom 2007 niso imeli stalnega tečaja slovenščine. »V sodelovanju s slovenskim Ministrstvom za kulturo je Zveza Slovencev Brazilije leta 1997 organizirala tečaj slovenskega jezika v mestih Belo Horizonte in São Paulo. Mesec dni je slovenska učiteljica v São Paulu v slovenski cerkvi poučevala dve skupini tečajnikov, začetno in nadaljevalno« (Šimenc 2002: 82). Prišel je tudi nekdo drug iz Slovenije, brez slovenistične izobrazbe, in eno leto poučeval slovenščino. V državi São Paulo obstaja tudi oseba, ki nudi/je nudila individualne ure slovenščine.

Leta 2007 pa se je zgodila najprej sprememba znotraj ožjega občnega zbora društva. Takratni predsednik Martin Črnugelj se je odločil, da bodo z društvom nadaljevali, da pa potrebujejo nove, mlade člane. Tako je pomladil predsedniški odbor in pokazala se je tudi priložnost za tečaj slovenščine.

Zdaj tako prvič v zgodovini slovenske skupnosti v Braziliji (državi São Paulo) obstajata začetni in nadaljevalni tečaj slovenščine (ki nista zgolj tečaja slovenščine, ampak naj bi bila

namenjena tudi odkrivanju slovenstva, spoznavanju slovenske zgodovine, književnosti, običajev, saj gre za to, da učenci sploh ugotovijo, kaj je Slovenija in kdo je Slovenec). Tečaja (ki sta ob pevskem zboru edina dejavnost, ki ponuja redni stik potomcev Slovencev med seboj, kateri je tudi eden izmed glavnih razlogov obiskovanja tečajev) in dve učiteljici pa ne pokrijejo vseh potreb. Prva težava brazilskih izseljencev je njihova razkorpljena poselitev in velike razdalje od mesta São Paulo, kjer društvo in tečaj delujeta (po pogovoru s slovensko izseljenko, ki živi v Belo Horizonteju v zvezni državi Minas Gerais, pa tudi tam že nekaj let obstaja tečaj slovenščine). Potomci Slovencev se ne učijo slovenščine, oz. ne obiskujejo tečaja, ker živijo predaleč. Oviri sta tudi prezaposlenost, saj večina dela ves dan, in prometna obremenjenost São Paula, saj se ob prometnih konicah ves promet ustavi. Tako se kot rešitev ponujajo poučevanje slovenščine preko spleta, s programi, kot sta Messenger ali Skype, ali pa tudi intenzivni tečaji (predvsem za izseljence in potomce izseljencev v Riu de Janeiru, Brasili ...). Prav tako ostajajo zunaj določene skupine potencialnih učencev, to so otroci in tisti, ki slovensko znajo, pa jezika ne uporabljajo (ti bi si želeli učne skupine za konverzacijo).

Trenutna tečaja slovenščine, kot že napisano, vodita dve učiteljici, ki nimata ustrezne izobrazbe (ne pedagoške ne slovenistične), sta pa naravni govorki. Prva poučuje na začetnem tečaju in je argentinska Slovenka, druga, ki je leta 2007 s tečajem začela, pa je pred leti iz osebnih razlogov prišla iz Slovenije v Brazilijo.

4.1 Nadaljevalni tečaj slovenščine

Učiteljica nadaljevalnega tečaja mi je v pogovoru opisala način in okoliščine dela, sama pa sem opazovala tudi učne ure.

Prvi dve leti se je tečaj izvajal v hiši častne konzulke Sandre Hlebanja in število mest na tečaju je bilo omejeno. To leto pa imajo tečaj v učilnici nemškega kluba in s tem tudi več prostora. Tečaj se izvaja enkrat tedensko po dve šolski uri, redno ga obiskuje 9 učencev, njihova starost pa se giblje med 40 in 75 let (obstajala je še ena skupina, ki se je učila že od leta 2007, vendar zaradi neustreznosti urnika letos ni mogla nadaljevati - težava pri poučevanju je tudi

ta, da poučevanje slovenščine za obe učiteljici ni redna zaposlitev, obe imata še drugo delo, tako da so urniki za tečaj prilagojeni temu).

Osnovno gradivo učiteljice je učbenik *A, B, C ... 1, 2, 3 gremo*, ki ga dopolnjuje z dodatnimi vajami iz drugih učbenikov (npr. *Učimo se slovenščino*), besedili za otroke (letos je bilo to besedilo *Maček Muri*), recepti slovenskih tipičnih jedi ... Učiteljica pa za učence naroča tudi knjige iz Slovenije (letos poleg *Mačka Murija* tudi *Slovenski glagol*).

Učna ura je običajno sestavljena iz poglavja slovnice (iz učbenikov) in vaj ter branja z razumevanjem dela knjige *Maček Muri*. Učiteljica pri tem spodbuja k uporabi slovarja. Vedno tudi da domačo nalogo. Jasnega učnega programa ni.

Težavo tako za učiteljico kot za učence predstavlja zelo različen nivo znanja slovenščine (kar je posledica tudi tega, da društvo ne ponuja dovolj nivojsko razplastenih skupin za učenje slovenščine). V isti skupini se tako slovenščine učijo tisti, ki nimajo nobenega predznanja, tisti, ki imajo za seboj že kakšno leto samostojnega učenja, tisti, ki govorijo hrvaško (mešani zakon staršev) ali tisti (ena učenka), ki dejansko govorijo slovensko (saj so se slovenščine naučili in jo govorili doma). Tako nastaja precejšnja neskladnost pri obravnavi snovi, najboljši učenci vedno rešijo naloge precej hitreje in prehitijo ostale pri pregledovanju rešitev, najpočasnejši pa temu ritmu ne sledijo in zgolj mehanično prepisujejo rešitve (vprašanje je, če jih zapišejo pravilno). Tako se tudi hitri učenci začnejo prej dolgočasiti in zapadejo v klepetanje. V klepet pa se hitro sprevrže tudi obravnava določene snovi, npr. obravnava recepta prekmurske gibanice preide na kulinariko na splošno, seveda v portugalščini. Prednost takih pogovorov vidim samo v primeru, ko se pogovarjajo tudi o posebnostih ali običajih Slovenije, saj s tem sledijo namenu učenja ne le slovenskega jezika, ampak tudi slovenstva.

Z opazovanjem šolskih ur pa sem tudi opazila, da učiteljica pogosto ne popravlja učencev pri branju, tako nastajajo zamenjave slovenske izgovorjave s portugalsko, npr. izgovor slovenskega C kot portugalski K (prijatelika), izgovor slovenskega končnega -O kot portugalski -U (prijetnu novicu) in slovenskega končnega -E kot portugalski -I (ribi).

Po analizi šolskih ur naj dodam nekaj predlogov za učinkovitejše poučevanje in učenje. Učiteljica bi lahko dosledneje popravljala napake učencev (npr. tiste, ki se pojavljajo pri izgovorjavi), pogosteje uporabljala šolsko tablo, saj bi se tako učenci izognili dvoumnostim glede zapisa besed ali rešitev vaj, in pripravila oprijemljivejši učni načrt, ki bi bil v pomoč in

orientacijo tako njej kot učencem. Učiteljici bi predlagala tudi, da več časa nameni govorjenju v slovenščini in poskuša omejiti rabo portugalščine.

Po komentarjih večine učencev nadaljevalne skupine lahko ugotovim, da se jim slovenščina zdi (pre)težka in skoraj nenaučljiva. Posredno lahko glede na opazovanje tečaja sklepam, da bi dejansko stanje njihove ravni znanja po enem letu učenja tudi pokazalo relativno malo. Znanstveno podprt sklep bi seveda dobila, če bi dejansko testirala jezikovno zmožnost učencev npr. po zgledu metode Ine Ferbežar, ki ob komunikativnem pristopu k poučevanju jezika, ki simulira resnično jezikovno rabo, priporoča tudi komunikativni pristop k jezikovnem testiranju – »avtentični jezikovni testi naj bi bili zasnovani tako, da bi pri udeležencih testiranja izzvali take jezikovne dejavnosti, ki so običajne tudi v resničnem življenju« (Ferbežar 1998: 67).

Ob mojem prihodu (na začetku novega šolskega leta, torej po počitnicah, ko verjetno naučenega niso veliko uporabljali) so me učenci sicer pozdravili z »dober dan«, v nadaljevanju pa so prekopili na portugalščino (preklop bi lahko pomenil nizko raven jezikovnega znanja učencev, lahko pa si ga razlagamo tudi z nižjo stopnjo jezikovne samozavesti). Razlogov za takšno stanje je več. Tečaj se izvaja samo enkrat tedensko po dve šolski uri, kar je premalo (več šolskih ur pa je skoraj nemogoče doseči), pogosto učenci pozabijo na domačo nalogo, torej se na ure tečaja tudi zelo malo sproti pripravljajo. Zavira misel, da je slovenščina nenaučljiv jezik, takšno prepričanje pa jim je posredovala tudi učiteljica, delno s pritrjevanjem, da je slovenščina težek jezik in delno z obravnavanim gradivom. Menim, da je knjiga *Maček Muri*, kljub temu, da spada med otroško literaturo in naj bi bila kot taka lažja, za to raven znanja pretežka in predolga. Mateja Pezdirc Bartol v članku *Umetnostna besedila pri pouku slovenščine kot drugega oz. tujega jezika* sicer spodbuja uporabo umetnostnih besedil (torej tudi otroške literature) pri učenju slovenščine kot tujega jezika vseh starosti slušateljev in stopenj znanja, vendar poudarja, da morajo biti izbrana besedila »tematsko in slovnično ustrezna vsakokratnim slušateljevim sposobnostim« (Pezdirc 1997/1998: 215). Tako se tečaj ravno v primeru te knjige spremeni v prevajalsko delavnico, ki za večino učencev predstavlja zgolj mehanično zapisovanje v portugalščino.

Začetna prednost učiteljicinega dobrega znanja portugalščine se sprevrže v težavo, saj učence na nek način uspava. Večina pouka tako poteka v portugalščini (ki predstavlja jezik

posredovanja, ki se nanaša na tisti del govora, s katerim razlagamo, in tudi metajezik, ki zajema vprašanja po strokovnih izrazih, odgovore nanje, primere, navodila, razlage in definicije. Pojma sta seveda težko razločljiva, saj se v praksi prepletata – Jurjevič 2008: 8), slovenščine je malo. Vprašanje, koliko v učnem procesu uporabiti slovenščino in koliko portugalsčino, seveda ne ponuja preprostega odgovora. Kot pa ugotavlja že Jurjevič, sodobne komunikacijske teorije priporočajo čimvečjo uporabo ciljnega jezika (torej slovenščine – opomba avtorice diplomske naloge), tako pri vsebinah, kjer je to mogoče, kot tudi na ustrezni stopnji znanja, »saj je za številne učence razred edino okolje, kjer lahko slišijo tuji jezik, vadijo njegovo rabo in tako razvijajo sporazumevalno kompetenco« (Jurjevič 2008: 10).

Velik problem je tudi motivacija za učenje slovenščine in vztrajanje v učenju. Slovenščina se učencem najprej zdi pretežka, potem pa jim je tudi jasno, da ni najbolj uporaben jezik (»Samo dva milijona ljudi uporablja ta jezik, zakaj se sploh učim?« - intervju z Elizabete Ciupka), ko/če bodo šli v Slovenijo, pa bodo lahko uporabili tudi angleščino. Po drugi strani pa učencem vztrajanje pri učenju slovenščine zbuja občutek povezanosti s slovenskimi predniki. Precej jih torej obiskuje tečaj zaradi tega občutka. Težavo predstavlja tudi to, da razen na tečaju, slovenščine v svojem vsakdanjem življenju nimajo možnosti uporabiti. »Zelo je težko. Jaz imam priložnost iti v Slovenijo pogosto in se ne počutim pripravljeno, da bi lahko govorila, zato mislim, da za ljudi, ki so tukaj, ki mogoče ne grejo tja ... Mislim, da je skoraj nemogoče (znati in govoriti slovensko). S tem tečajem, ki ga imamo tukaj ... Enkrat na teden je premalo« (intervju s Simone Hlebanja).

4.2 Začetni tečaj slovenščine

Začetni tečaj slovenščine (od marca 2010) prav tako poteka enkrat tedensko po dve šolski uri, v isti učilnici kot nadaljevalni tečaj. Na začetnem tečaju je učencev več – 20. Tudi razpon v starosti je večji – od 13 do 65 let (čeprav je tistih, ki imajo 35 in več let več, in obstaja le ena učenka, ki je stara 13 let – ta podatek tudi kaže na očitno izključenost mladih iz slovenske skupnosti). Tečaja pa se ne udeležujejo le potomci Slovencev, ampak tudi Brazilke, žene in dekleta potomcev Slovencev.

Tudi na tem tečaju uporabljajo učbenik *A, b, c ... 1, 2, 3 gremo*, dodatno gradivo pa predstavljajo le dodatne vaje. Učna načrt in cilj sta bolj jasna in otipljiva – učiteljica želi predelati celoten učbenik v tem šolskem letu, torej do novembra 2010 (jasna učni načrt in cilj sta seveda pomembna, hkrati pa se odpre vprašanje, koliko znanja bodo učenci ob dokaj intenzivnem tečaju v resnici usvojili). Po prvem polletju (marec – junij) pa je pripravila tudi preverjanje znanja z namenom, da učenci tečaj in učenje vzamejo bolj resno (kdor preverjanja ne bo opravil pozitivno, ne bo mogel nadaljevati v naslednjem polletju).

Učenci pa dobijo tudi gradivo, ki se tečaja neposredno ne tiče. Tako jim učiteljica preko elektronske pošte pošilja tudi informacije o slovenskem praznovanju nekaterih praznikov (pustovanje, velika noč), predstavitev Slovenije s pomočjo fotografij, življenjepis in *Zdravljico* Franceta Prešerna ...

Učiteljico začetnega tečaja mi je v pogovoru nakazala tudi nekaj dilem pri poučevanju. Njena prva ovira je jezik. Kot argentinska Slovenka je odraščala ob slovenščini slovenske skupnosti v Argentini, ki je bila približno 40 let odtrgana od Slovenije. Tako se to občasno pozna tudi v njeni rabi slovenščine, predvsem z uporabo nekaterih, za Slovence, živečega v Sloveniji, starinskih izrazov. Njen drugi jezik je španščina in šele ob priselitvi v Brazilijo, pred nekaj leti, se je naučila portugalščine. Tako je njeno poučevanje slovenščine zaznamovano s posebno jezikovno situacijo. Pred tem tečajem tudi ni imela nobenih izkušenj s poučevanjem slovenskega jezika in nima ustrezne izobrazbe. Tako se pogosto znajde v zagati, koliko pri poučevanju slovenščine razložiti podrobnosti in koliko posplošiti (npr. pri števniki: ali samo en ali tudi ena in eno; pri svojilnih zaimkih: ali samo edninske moj, tvoj ... ali tudi njeni, njihovi ...). Učbenik pri tem ni vedno v pomoč, saj predstavljeno slovnično vprašanje izpade fragmentarno in s tem nepregledno, moteče za učence. Tak način strukturiranja učbenikov je seveda načrten in se je oblikoval na podlagi izkušenj iz preteklosti (kot je znano, sta v preteklosti obstajali dve skrajni stališči glede vloge slovnice pri učenju in poučevanju tujega jezika. Prvo stališče je slovnico postavilo v središče, drugo pa jo je iz spoznavanja tujega jezika izključevalo. Obe metodi, izpeljani iz teh stališč, sta se izkazali za neustrezni. Tako se je izoblikoval »komunikacijski pristop, ki mu je prvenstveni cilj učiti komunikacijsko kompetenco, tj. zmožnost uporabe slovničnih pravil primerno in položaju ustrezno« (Kržišnik 2000: 8). Golo sledenje učbeniku tako ne deluje, potrebna je dodatna razlaga, ustavljanje in dodatne vaje. Tu se pojavi tudi problem časa in utrjevanja snovi, učenci bi potrebovali stalno

utrjevanje in ponavljanje, učiteljica pa bi rada predelala čimveč snovi, na razpolago pa je premalo časa, torej le dve šolski uri na teden. Kot pri vsakršnem posredovanju »tujega« jezika pa se pojavljajo tudi jezikovno-kulturne razlike (tu je dobro to, da je skupina učencev jezikovno in narodnostno homogena, kar omogoča osredotočenost le na slovensko-brazilski kulturni in slovensko-portugalski jezikovni okvir), za poučevanje katerih je potrebno poiskati učinkovito rešitev. To so npr. pojavi, ki jih portugalščina ne pozna (dvojina; srednji spol; osebni zaimki množine za 1. in 2. osebo, kjer slovenščina ločuje obliko za moški in ženski spol, portugalščina pa ne – mi/me in vi/ve v portugalščini nos in voces ...) ali pa so v portugalščini izraženi drugače, npr. vikanje, ki je v slovenščini izraženo z 2. osebo množine, je v portugalščini izraženo z »o Senhor/a Senhora« in glagolom za 3. osebo ednine. Razlika med jezikoma se kaže tudi v pravilih naglaševanja besed. Portugalščina uporablja naglasna znamenja pogostejše kot slovenščina (zato potrebujejo učenci pri učenju naglasa posebno pozornost) in uporablja jih ravno obratno kot slovenščina (strešico uporablja za ozka e in o, ostrivec pa za široka e in o). Težavo za učence predstavlja tudi iskanje slovenskih besed po slovarju, zato jih ji treba opozarjati na pomembnost končnic, pripon, predpon in medpon v slovenščini.

Učenci na tem tečaju delujejo bolj motivirani, seveda tudi zato, ker je tečaj začetni. Motivacijo pa jim zvišujejo tudi nekateri »prijemi«, ki spodbujajo zavedanje, da lahko iz naučenega iztisnejo čimveč (npr. domača naloga opisa družine po obravnavanem besedišču družinskih članov) in navajanje k samostojni rabi slovenščine (pozdravljanje in uvodne fraze ob prihodu k pouku). Motivacijo za učenje jim povečuje tudi zavest o pripadnosti tej skupini, oziroma širše, slovenski skupnosti v Braziliji (primer krepitve pripadnosti predstavlja skupinsko nastopanje obeh skupin na prireditvi ob dnevu državnosti, kjer so peli slovenske ljudske pesmi, ki so jih predhodno vadili vsak teden na tečaju slovenščine). Pomemben prispevek k motiviranosti pa predstavlja tudi učiteljičina osebna zavezanost slovenstvu. Izrazit patriotizem nagovarja čustva učencev, na takšni podlagi tako npr. spoznavanje in učenje dvojine izpade bolj učinkovito, saj ob predstavah o težavnosti in zapletenosti slovenščine ta zbuja tudi osebni ponos.

Glede na rezultate opravljene ankete gre pri večini vprašanih potomcev slovenskih izseljencev za »ohranjevalno učenje«, kjer je izražena zavestna želja po ohranjanju maternega jezika prednikov (Zemljarič Miklavčič 2001: 27). Dejavniki, ki vplivajo na učenje drugega jezika, v našem primeru slovenščine potomcev slovenskih izseljencev, pa so različni. Pirih Svetina piše najprej o treh temeljnih sestavinah, ki učenje jezika omogočajo, to so motivacija oz. pripravljenost za učenje, jezikovna sposobnost ali nadarjenost in dostop do jezika. Ostale dejavnike pa razvrsti med biološko-fizične (starost, spol, telesno stanje), psihološke (kognitivne sposobnost, jezikovna nadarjenost, osebnostne lastnosti ...) in socialne okoliščine (geografski, narodnostnojezikovni, izobrazbeni, socialnoekonomski ...). Vsi ti dejavniki »vplivajo na to, kako uspešni bodo posamezniki pri usvajanju jezika, do kakšne stopnje ga bodo usvojili in kako se bodo znašli pri njegovi uporabi« (Pirih Svetina 2005: 13).

Kot že rečeno, pa učencem obeh skupin obiskovanje tečaja poleg učenja slovenskega jezika predstavlja tudi živi stik s Slovenijo in slovenstvom. Mnogi so na tečaj prišli zato, ker o svojem poreklu niso vedeli skoraj nič, torej v želji po spoznavanju lastne identitete (»V nekaterih regijah Brazilije ima večina nemške, italijanske, japonske, ruske priimke ... Imamo veliko ljudi iz vsega sveta. Začel sem razmišljati, kaj pomeni Paternost ... Poiskati svojo identiteto.« - intervju s Fernandom Paternostom). Nekateri so na tečaju tudi prvič spoznali druge potomce Slovencev, saj pred tem s slovensko skupnostjo v Braziliji niso imeli nobenega stika. Drugi tečaj obiskujejo, ker želijo svojo slovenščino izboljšati ali ker načrtujejo obisk Slovenije ali preprosto tudi za »možgansko telovadbo«. Nekaterim se slovenščina zdi eksotična: »Ja, je zelo drugačna in nisem poznal nikogar drugega s tem poreklom.« (intervju s Fernandom Paternostom). Tečaj pa je pomemben tudi zato, ker krepi vezi med potomci Slovencev (prijateljstva na podlagi skupnih korenin predstavljajo tudi medsebojno pomoč in kroženje informacij, npr. o pridobivanju dokumentov za pridobitev slovenskega državljanstva) in veča občutek pripadnosti skupnosti.

5. ANKETNI VPRAŠALNIK, REZULTATI IN UGOTOVITVE

Za boljši vpogled v slovensko skupnost v Braziliji sem opravila tudi raziskavo s pomočjo anketnih vprašalnikov (pri oblikovanju vprašalnika sta mi bila v pomoč podobna vprašalnika Nade Šabec iz knjige *Half pa pu* in Tine Špelko ter Janje Ban iz diplomske naloge *Slovenska jezikovna skupnost v Argentini: (socio)lingvistična analiza*). Za bazo anketiranih oseb sem si vzela korespondenčni seznam članov društva, nekateri od članov pa so vprašalnike posredovali tudi sorodnikom in prijateljem. Nekateri mi vprašalnikov niso vrnili, tako da je končno število izpolnjenih anketnih vprašalnikov 62. Anketni vprašalnik je v slovenščini in portugalsščini in je anonimen. Anketirane osebe so bile seznanjene z namenom vprašalnika. Reševale so ga same (brez moje prisotnosti), posredovale pa so mi ga predvsem po elektronski pošti.

Anketni vprašalnik ima tri dele. V prvem delu so me zanimali predvsem podatki o priselitvi v Brazilijo. V drugem delu so vprašanja, povezana jezikovno situacijo, zanimalo me je tudi razmerje med slovenščino in portugalsščino. Tretji del pa je sestavljen iz vprašanj, ki sprašujejo po vpetosti posameznika v slovensko okolje.

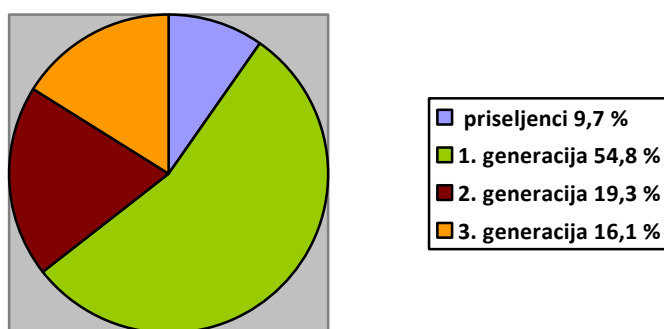
5.1 Prvi del anketnega vprašalnika

V prvem delu so me zanimale okoliščine prihoda v Brazilijo. Tako sem lahko določila priselivitvene tokove, vzroke izselitve in vzroke priselitve v Brazilijo. Zanimalo me je tudi, kako bi se anketirani sami narodnostno opredelili in če bi se preselili (nazaj) v Slovenijo.

1. Kdaj in kje ste se rodili?

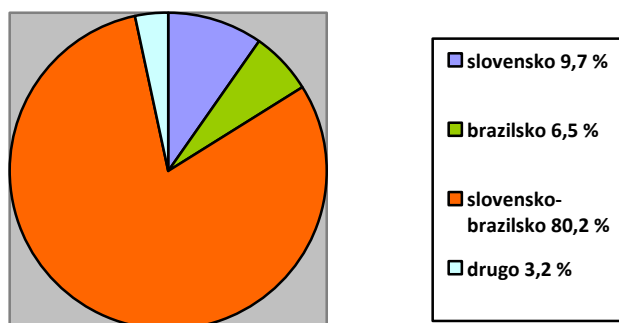
S pomočjo prvega vprašanja sem določila starostne skupine in generacije (te tudi s pomočjo tretjega vprašanja) anketiranih. Za izseljence sem tako štela tiste, ki so se rodili v Sloveniji in so prišli v Brazilijo po 16. letu starosti. Tiste, ki so se rodili v Sloveniji in so prišli v Brazilijo

pred 16. letom starosti, pa sem uvrstila že v skupino prve generacije potomcev, predvsem zaradi nezaključene socializacije. Tako je bilo med anketiranimi le 6 izseljencev (9,7 %), 34 predstavnikov prve generacije potomcev (drugega in tretjega priselitvenega vala) – 54,8 %, 12 predstavnikov druge generacije potomcev (prvega, drugega in tretjega vala) – 19,3 % in 10 potomcev tretje generacije potomcev (prvega in drugega vala) – 16,1 %.

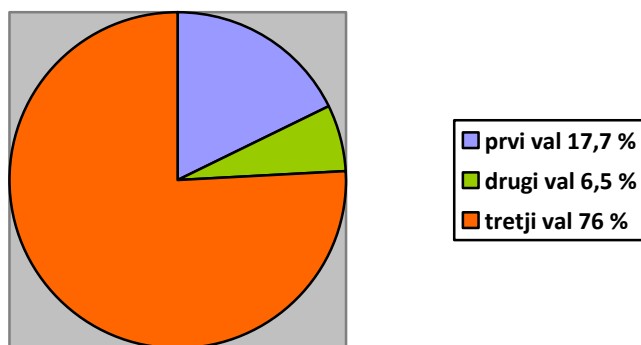
2. Za katero narodnost bi se opredelili?

Pri tem vprašanju se je večina vprašanih (80,2 %) opredelila za slovensko-brazilsko narodnost, dva sta se opredelila za brazilsko-slovensko (verjetno, da bi poudarila, da sta Brazilca z delom slovenskih korenin), vendar sem ju prištela k prvi. Za kategorijo »drugo« sta se odločila dva vprašana (3,2 %). Prvi je navedel brazilsko-nemško-slovensko narodnost, drugi pa brazilsko-nemško (verjetno je odraščal v slovensko-nemški družini, kjer so spodbujali le nemški del porekla). Samo za brazilsko narodnost se je opredelilo 6,5 % vprašanih, samo za slovensko pa 9,7 % vprašanih.

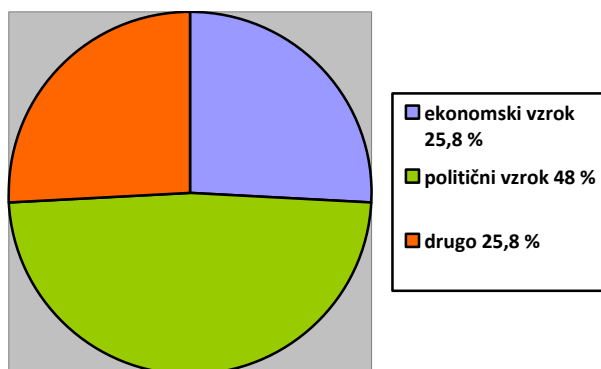
3. Kdaj ste se vi ali vaši predniki preselili v Brazilijo?

To vprašanje poda podatek o zastopanosti posameznih priselitvenih valov. Največ Slovencev, ki jih zajema ta vprašalnik, 76 %, se je priselilo po drugi svetovni vojni, vendar v to skupino spadajo poleg vojnih beguncev tudi tisti, ki so v poznejših letih dobili priložnost za delo ali so v Brazilijo prišli zaradi avanturizma ali zaradi ljubezni. Nato sledijo tisti iz prvega priselitvenega vala (pred začetkom prve svetovne vojne) – 17,7 % in potem še tisti, ki so se priselili med obema vojnoma – 6,5 %. Takšna zastopanost je seveda odraz stanja. Pri pripadnikih prvega in drugega vala (ki so v Braziliji dlje časa), je stopnja asimilacije večja, čemur sledi, da so težje dosegljivi ali celo nedosegljivi raziskavi. Višji odstotek zastopanosti prvega vala pa lahko pripišemo dejstvu, da se jih je takrat priselilo več (bil je najštevilčnejši izmed treh).

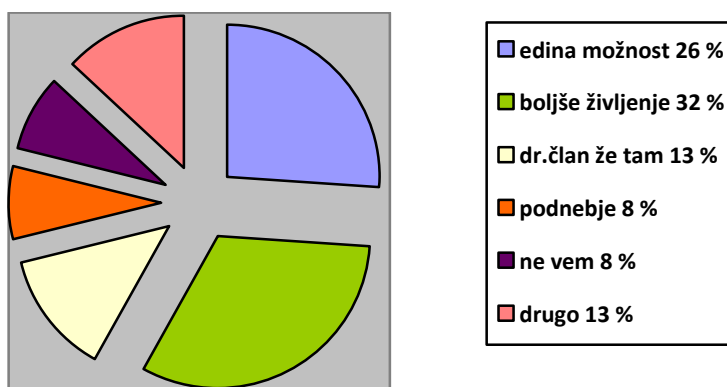
4. Zakaj ste se vi ali vaši predniki preselili v Brazilijo (vzrok)?

To vprašanje razkriva vzroke izselitve. Skoraj polovica (48 %) je obkrožila politični vzrok, 25,8 % jih je obkrožilo ekonomski vzrok, 25,8 % anketiranih pa je obkrožilo drugo (navedli so mladostniški zanos, poroko, splet okoliščin, poslovno priložnost ...). Največ jih je obkrožilo politični vzrok, saj tudi največ anketiranih pripada tretjemu izselitvenemu valu, ki je bil po večini begunski (sem spadajo begunci, ki so zbežali pred komunizmom in tudi tisti, ki so zbežali pred nacizmom). Nekateri so se odločili za oba vzroka (politični in ekonomski), ta še posebej izstopata pri pripadnikih izselitve med obema vojnoma, ki so se večinoma izseljevali iz okupiranih delov Primorske (torej tudi beg pred fašizmom).

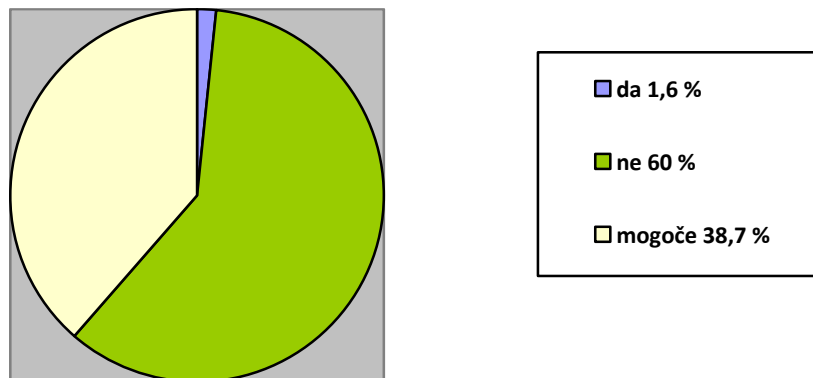
5. Zakaj je vaša družina kot državo priselitve izbrala Brazilijo?

Veliko jih je odgovorilo, da so Brazilijo kot državo priselitve izbrali zaradi boljšega življenja, ki naj bi ga ponujala – 32 %. Večina tistih, ko so zbežali po drugi svetovni vojni, je odgovorila, da družina ni imela izbire (saj jih je organizacija za begunce določila za Brazilijo) in da je v tistem času samo še Brazilija sprejemala cele družine (ostala države samo moške) – 26 %. Veliko jih je odšlo v Brazilijo, ker je tam že bil kdo od sorodnikov – 13 %. Nekaj jih je navedlo ugodnejše podnebje – 8 %, nekaj jih ni vedelo odgovora – 8 %. V kategoriji drugo (13 %) pa se razkrivajo nekateri zanimivi razlogi in življenske zgodbe, ki so povezane z njimi: pomota pri vkrcanju na ladjo, predčasno izkrcanje z ladje zaradi bolezni enega izmed članov družine, po določitih jezuitskega reda, ki mu je pripadal, ljubezen ...

6. Ali se nameravate preseliti (nazaj) v Slovenijo?

Pri tem vprašanju jih je več kot polovica odgovorila, da se ne namerava preseliti (nazaj) v Slovenijo (60 %), nekaj manj pa jih je odgovorilo, da bi se mogoče preselilo nazaj (38,7 %). Samo ena oseba je odgovorila, da se bo (po upokojitvi) preselila v Slovenijo (1,6 %). Nekaj je tudi takih, ki razmišljajo, da bi v Sloveniji preživeli le krajše časovno obdobje, mogoče študij. Eden izmed razlogov za takšen rezultat lahko vidimo tudi v razmeroma dobro situiranih osebah, ki so zadovoljne s svojim življenjskim položajem.

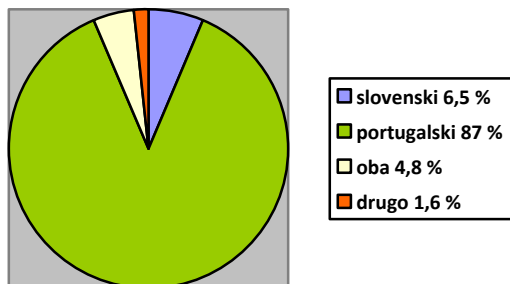

5.2 Drugi del anketnega vprašalnika

S to skupino vprašanj sem želela izvedeti več o jezikovni situaciji slovenskih izseljencev in njihovih potomcev. Zanimalo me je, koliko se je slovenščina ohranila, koliko jo uporabljajo in v kolikšni meri jo je izpodrinila portugalščina. Zanimala me je tudi samoocena znanja obeh jezikov in v katerih situacijah in s kom bi uporabili kateri jezik. Dejansko stanje pokaže, da je slovenščina skorajda povsem izginila, tudi pri zadnjem valu, ko starši svojim otrokom niso posredovali jezika. Vzroki so različni, npr. mešani zakoni z Brazilci in Brazilkami, odsotnost slovenskih očetov zaradi dela, majhno število Slovencev, vsakodnevni pritiski portugalščine ... Pokazalo se je, da le redki govorijo slovensko. Tisti, ki znajo govoriti, pa ne znajo pisati, zato so tudi ti odgovorili v portugalščini. Tako jih je kar 85,4 % odgovorilo v portugalščini in le 13 % v slovenščini. Ena oseba (1,6 %) mi je odgovorila v obeh jezikih.

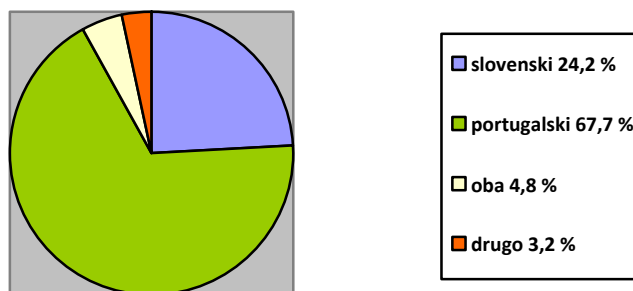
1. Kateri jezik je za vas prvi, ker ga najbolj znate?

Po pričakovanjih je večina anketiranih odgovorila, da je jezik, ki ga najbolj zna, portugalščina, kar 87 %. Le 6,5 % je obkrožilo slovenščino. Malo manj, 4,8 %, jih je obkrožilo oba, ena oseba pa je pod kategorijo »drugo« navedla, da najbolj zna portugalsko in angleško.

2. a) Kateri jezik je za vas prvi, ker ste se ga najprej naučili?

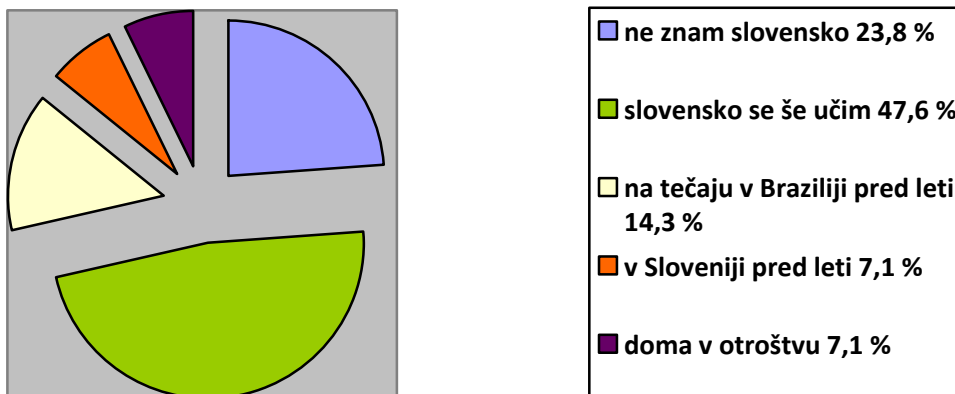
Pri tem vprašanju so razmerja malo bolj v prid slovenščini, saj jih je nekaj več odgovorilo, da so se najprej naučili slovenščine – 24,2 %. 67,7 % pa se je najprej naučilo portugalščine. Odstotek tistih, ki so se naučili oba jezika hkrati, je seveda isti (4,85 %). Pod kategorijo »drugo« pa jih je 3,2 % navedlo, da se je najprej naučilo nemščine in potem portugalščine, oziroma slovenščine s francoščino (izseljenka, ki je prva leta po vojni odraščala v Franciji).

b) Če ste obkrožili portugalski ali drugo, napišite, kdaj in kje ste se naučili slovensko.

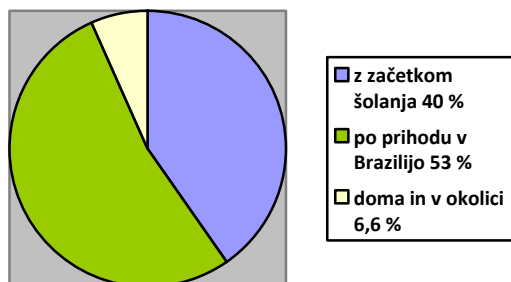
To vprašanje predvideva, da jih vsaj večina zna slovensko, vendar se je izkazalo, da je ta odstotek precej nižji. Zato sem k obstoječim kategorijam dodala tudi kategorijo »ne znam«,

sem se je uvrstilo 24 % vprašanih. Veliko pa je tudi takih, ki so se šele začeli učiti slovenščino – 47 %. Nekaj je takih, ki se je naučilo slovenščine doma v otroštvu – 7 %. Nekateri so se je učili v preteklosti ob priložnostnih tečajih slovenščine, ki jih je organizirala slovenska skupnost – 14 %, nekateri v Sloveniji – 7 %. Učenje jezika tako traja oz. je trajalo različno, od enega meseca do nekaj let.

c) Če ste obkrožili slovensko, napišite, kdaj in kje ste se naučili portugalsko.

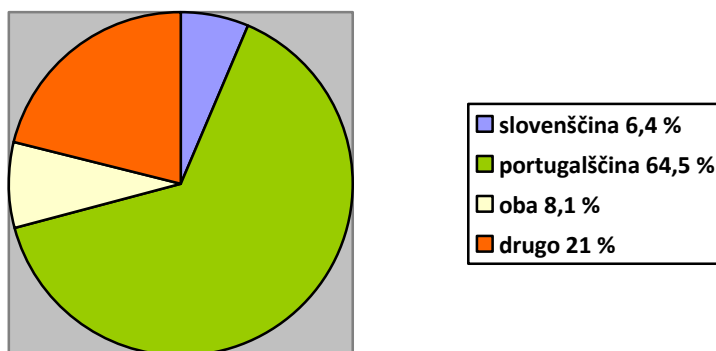
Tistih, ki so se najprej naučili slovensko, je zelo malo – 15 od 62 anketiranih. To so tisti, ki so se priselili iz Slovenije (izseljenci) in nekateri potomci prve generacije, ki so s svojimi starši v otroštvu še govorili slovensko, saj sta bila oba starša Slovenca. Ti so se portugalsčine naučili po prihodu v Brazilijo (53 %) ali ko so začeli s šolanjem (40 %). Ena oseba (7 %) je napisala, da se je portugalsčine naučila doma in v okolici doma kot otrok. Tako je bilo za nekatere otroke začetek šolanja v portugalsčini velik šok. Spet drugi (tisti, ki so se priselili v Brazilijo kot najstniki ali odrasli) pravijo, da jim portugalsčina ni predstavljala večjih težav.

3. Kateri jezik je za vas pomembnejši (slovenščina, portugalščina, drugo) in zakaj?

Tudi pri tem vprašanju se kaže očitna prevlada portugalščine. Nekaterim je pomembnejša iz racionalnih, »preživetvenih razlogov«, za druge pa ima tudi pomembno čustveno vlogo. Tako se zdi portugalščina pomembnejša več kot polovici vprašanih – 64,5 %. Relativno visok je tudi odstotek tistih, ki se niso opredelili ne za slovenščino ne za portugalščino – 21 % (kategorija »drugo«). Kot najpomembnejši jezik so nekateri (pet anketiranih) navedli angleščino, z razlago, da je svetovni jezik. Navedli so tudi različne kombinacije vseh treh jezikov (»vsak naučen jezik je koristen« ali »portugalščina, ker tukaj živim, angleščina zaradi posla, slovenščina zaradi družine«) ali kombinacijo slovenščine in angleščine (»tradicija in svetovna potreba«) ali kombinacijo portugalščine in angleščine.

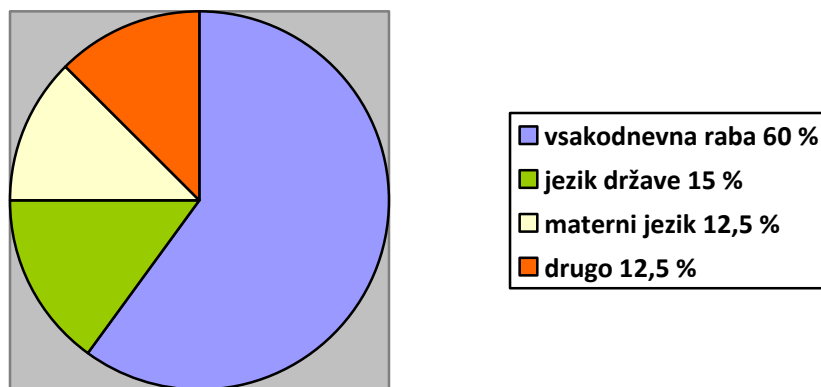
Manjše število se je odločilo za kombinacijo slovenščine in portugalščine -pet anketiranih (8,1 %). Napisali so, da je portugalščina njihov materni jezik, slovenščina pa se jim zdi pomembna za ohranjanje tradicije, in tudi, da portugalščino dnevno uporabljajo, slovenščina pa jim predstavlja materni jezik. Še manjše število vprašanih pa se je odločilo, da je najpomembnejši jezik zanje slovenščina – štirje (6,4 %). Najpomembnejši je zato, ker predstavlja korenine in ker je materni jezik. Odgovori na to vprašanje tako ponujajo sliko dejanskega stanja. Za več kot polovico vprašanih je torej pomembnejša portugalščina, slovenščina nima niti simbolnega pomena, oz. se njenega potencialnega simbolnega pomena niti ne zavedajo, prednost pa dajejo uporabnosti.

Kot razlago, zakaj jim je portugalščina najbolj pomembna, so napogosteje navedli, da zato, ker jo vsakodnevno uporabljajo in ker živijo, delajo ter imajo družino in prijatelje v Braziliji

(24). Nekaj jih je navedlo, da je portugalsščina njihov materni jezik (pet) in ker je jezik države, v kateri so se rodili (šest). Nekateri so odgovor na to vprašanje nekoliko nenavadno utemeljili: »ker je portugalsščina svetovno pomembnejša od slovenščine«, »ker se govori na vseh celinah in je eden izmed svetovno najbolj govorjenih jezikov«. Ti odgovori zagotovo skrivajo tudi nekaj močnega brazilskega patriotizma. Eni osebi je portugalsščina pomembnejša zato, ker je profesorica portugalsčine, drugi pa zato, ker je jezik države, ki jih je kot begunce sprejela (tudi pri nekaterih ostalih odgovorih je včasih začutili nekakšno zamero ali odpor do domovine prednikov). Zanimiv se mi je zdel odgovor, da se osebi zdi portugalsščina pomembnejša zato, ker se je v njej oblikovala.

Zakaj je za vas portugalsščina pomembnejša?

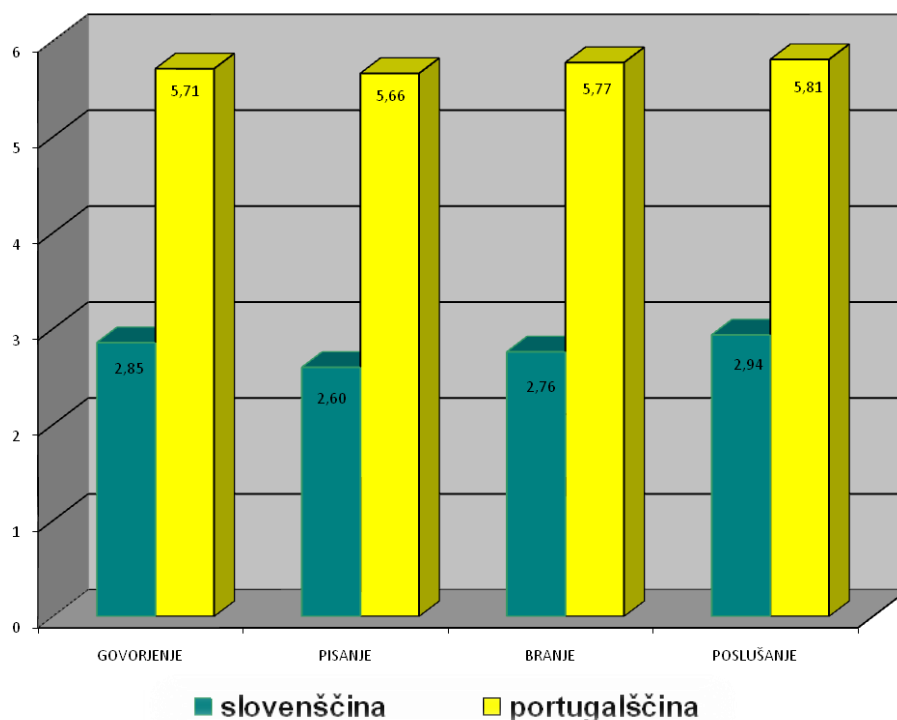
4. Kako bi ocenili svoje znanje slovenščine in kako bi ocenili svoje znanje portugalsčine?

Četrto in peto vprašanje sem v interpretaciji združila. Pri vprašanju »Kako bi ocenili svoje znanje slovenščine?« je bilo treba za odgovor dodati kategorijo »ne znam«, saj sem po pregledu vseh izpolnjenih vprašalnikov ugotovila, da veliko vprašanih slovensko ne zna.

Pri vprašanju »Kako bi ocenili svoje znanje portugalsčine?« pa ta kategorija seveda ni bila potrebna, kakor tudi ne kategoriji »slabo« in »zelo slabo«. Zelo malo se jih je tudi odločilo za kategorijo »zadovoljivo«. Jasno je, da večina vprašanih portugalsščino obvlada, oziroma se čuti zelo samozavestna glede znanja portugalsčine, v vseh dejavnostih (povprečne vrednosti

se gibljejo okrog 5,7, kar pomeni, da so skoraj vsi vprašani svoje znanje portugalščine označili kot odlično).

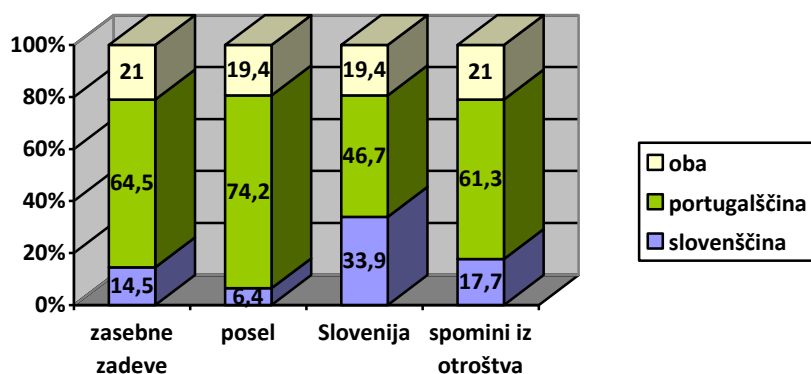
Le redkim pa se zdi (vsaj) dobro tudi njihovo znanje slovenščine. Povprečne vrednosti znanja slovenščine vseh dejavnosti so pod vrednostjo 3, ki označuje »slabo«. Najvišjo povprečno vrednost (2,94) je dosegla receptivna dejavnost – poslušanje, malo manjša pa je, presenetljivo, vrednost produktivne dejavnosti govorjenja (2,85). Očitno se vprašanim zdi lažje govoriti kot brati, še manj pa pisati. To je pogojeno tudi z dejstvom, da tisti, ki so se slovensko v družini vendarle naučili, so slovenščino uporabljali le v pogovoru. Pisati in brati jih niso nikoli naučili. Veliko jih je tudi takih, ki slovensko sploh ne govorijo, ali pa so se šele začeli učiti.

LEGENDA: 6-odlično
 5-dobro
 4-zadovoljivo
 3-slabo
 2-zelo slabo
 1-ne znam

6. Kateri jezik (slovenski, portugalski, oba) bi uporabili v pogovoru z osebo, ki zna oba jezika, o zasebnih zadevah, poslu, Sloveniji in spominih iz otroštva?

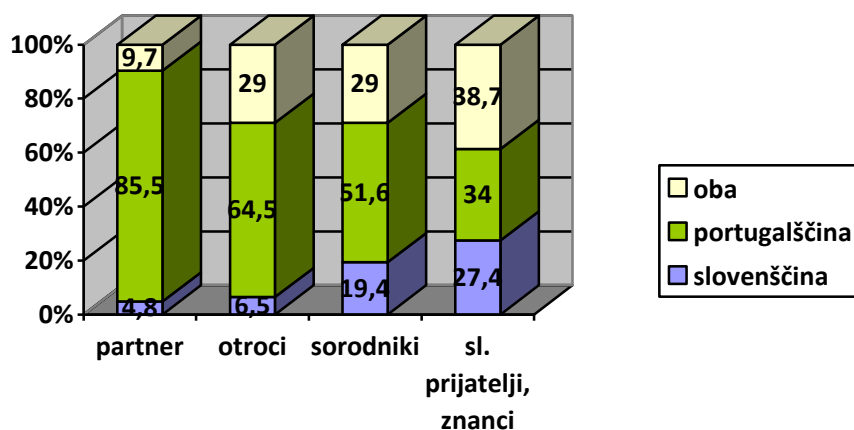
Po pričakovanjih je tudi pri tem vprašanju prevladala portugalsčina, pri vseh kategorijah. Najbolj pri kategoriji »posel« (74 %), pri isti kategoriji pa preseneča relativno visok odstotek anketiranih, ki bi uporabili oba jezika (19,4 %), najverjetneje z mislijo o poslovnem povezovanju in sodelovanju s Slovenijo. Najnižji odstotek doseže portugalsčina pri kategoriji »Slovenija« (46,7 %), slovenščina pa po pričakovanjih (v smislu, spodobilo bi se, če bi se lahko pogovarjali po slovensko) najvišjega (34 %). Seveda s predpogojem, če bi znali (dovolj dobro) slovensko. V pogovoru o zasebnih zadevah in spominih iz otroštva bi večina (več kot 60 %) izbrala portugalsčino. Seveda gre za to, da večina anketiranih ne zna dovolj dobro slovensko, tako da je čisto vseeno, če sogovorec govori slovensko. Je pa nekaj anketiranih čutilo potrebo izraziti, da če bi znali slovensko, bi bili odgovori drugačni (eden od njih je napisal: »Če bi imel dovolj znanja, bi poskusil po slovensko: prvič, ker bi bila to možnost, da izboljšam svoje znanje jezika, drugič bi to pomenilo vljudno gesto, še posebno, če bi bil sogovorec slovenskega porekla in tretjič zaradi nečimrnosti, saj ne bi nihče razumel, kajne.«).

7. Kateri jezik (S,P,O) bi lažje uporabili v pogovoru s partnerjem, otroci, sorodniki in slovenskimi prijatelji in znanci?

Tudi tu je portugalsčina v prednosti, posebno pri prvih dveh kategorijah, ki obsegata ožje družinske člane – partnerja in otroke. S partnerjem bi večina (85,5 %) komunicirala v

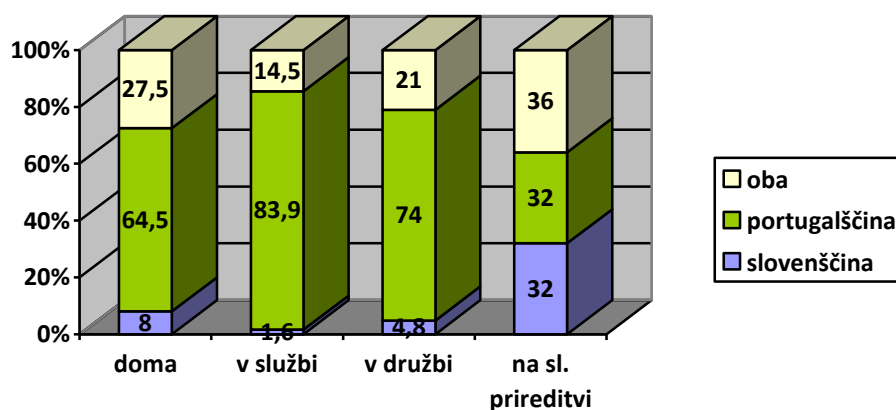
portugalščini, najverjetneje zato, ker jih veliko živi v mešanih zakonih. Z otroci bi jih malo manj komuniciralo izključno v portugalščini (65 %), več kot s partnerjem bi jih z otroci komuniciralo v obeh jezikih (29 %). Pri kategorijah »sorodniki« in »slovenski prijatelji in znanci« se je odstotek uporabljene slovenščine povečal, najbolj pri zadnjem, torej »slovenski prijatelji in znanci« (27,4 %), kjer je tudi odstotek portugalščine najnižji (34 %). Seveda moramo tudi pri tem vprašanju upoštevati, da jih je veliko izpolnilo, kot če bi slovensko dejansko (dovolj) znalo. Zanimivo je, da se odstotek uporabljene slovenščine poveča ob kategorijah, ki neposredno omenijo slovensko. Iz najožjega kroga družine, kjer bi bila po pričakovanjih uporaba slovenščine pogostejša, pa je slovenščina skoraj izginila. To si lahko razlagamo tudi z mlajšimi generacijami potomcev Slovencev (2. in 3. generacija), ki so se že (povsem) asimilirale.

8. Kateri jezik (slovenski, portugalski, oba) bi uporabili doma, v službi, v družbi in na prireditvi slovenskega društva?

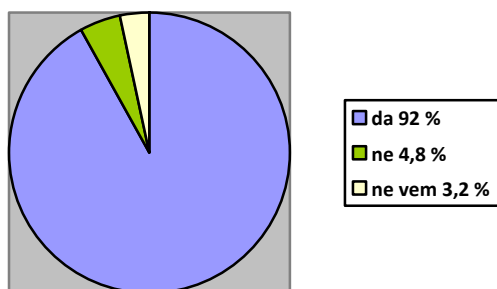
Portugalščina pri vsakodnevni uporabi tudi tukaj prevladuje. Najvišji odstotek portugalščine je pri kategoriji »služba« (84 %), kar je razumljivo, saj delo v Braziliji (razen zelo redkih izjem) ne ponuja možnosti uporabe slovenščine. Nekaj bi jih v službi uporabilo oba jezika (14,5 %), ali zaradi sodelovanja med državama ali pa zaradi želje, da bi slovenščino uporabljalo tudi tam. Visok odstotek dosega portugalščina tudi v družbi (74 %) – Slovencev in potomcev Slovencev je malo in živijo razkropljeno, zato jih veliko niti nima slovenske družbe. Večina pa

srečuje druge Slovence in potomce Slovencev le na tečaju, pri pevskem zboru ali na prireditvi. Delež uporabe portugalščine doma je, verjetno na račun otrok, nižji (64 %), doma bi oba jezika uporabilo 27,5 % vprašanih, samo slovenščino pa le 8 % vprašanih. Zelo uravnovešena zastopanost vseh treh ponujenih možnosti se kaže pri zadnji kategoriji – na prireditvi slovenskega društva. Slovenščino bi se potrudilo uporabiti 32 %, portugalščino bi še vedno uporabilo 32 %, oba jezika pa bi uporabilo 36 %. Izgleda, da so prireditve slovenskega društva zadnji »branik« slovenščine, saj tu slovenščina doseže najvišji (in omembe vredni) odstotek. Nekaj tolažbe ponuja tudi možnost »oba«, torej uporaba slovenščine in portugalščine, saj se odstotek obeh uporabljenih jezikov »doma« in »na prireditvi« giblje med 28 % in 36 %, kar predstavlja približno tretjino vprašanih, ki bi si želeli slovenščino vsaj delno ohraniti.

9.a) Ali se vam zdi pomembno, da vi ohranite slovenski jezik in zakaj?

Na to vprašanje so skoraj vsi (neglede na dejansko stanje) odgovorili, da se jim zdi pomembno ohraniti slovenski jezik – 92 % (ali zato, ker res tako mislijo, ali zato, ker bi se tako spodobilo, ni znano). Le trije (4,8 %) so odgovorili, da se jim ne zdi pomembno, dva (3,2 %) pa sta odgovorila z »ne vem«. To vprašanje pa očitno odkriva tudi potrebo po ohranjanju slovenščine, predvsem z jezikovnimi tečaji (starši večinoma slovenščine niso predali otrokom, tako da se je ti in mlajši potomci lahko učijo le na tečajih), saj je razkorak med znanjem slovenščine in željo po ohranjanju slovenščine zelo velik.

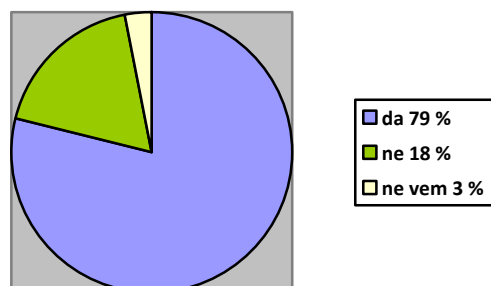

Vprašani so na vprašanje, zakaj se jim zdi pomembno ohraniti slovenščino, odgovorili različno. Večina s tem želi ohraniti tradicijo in običaje, svoje poreklo oz. korenine. Nekaterim je slovenščina pomembna, ker predstavlja jezik države, od koder je prišla njihova družina. Nekaj jih ima v Sloveniji sorodnike in bi rado z njimi govorilo slovensko in ohranilo stike. Nekaterim je slovenščina materni jezik in so bili skozi njo vzgojeni. Redke skrbi za slovenščino tudi v svetovnem merilu: »ohraniti jezik v času globalizacije« ali »da bi se ohranila močna slovenska kultura v Braziliji«.

Le eden, ki se mu je zdelo, da mu ni treba ohraniti slovenščine, je svoj odgovor utemeljil: »Ni del moje realnost«.

9. b) Ali se vam zdi pomembno, da vaši otroci ohranijo slovenski jezik in zakaj?

Pri tem vprašanju se je odstotek odgovorov, da je pomembno, da tudi otroci ohranijo slovenščino, nekoliko znižal – 79%, vendar je še vedno precej visok in potrjuje zgoraj omenjen problem razlike med dejanskim stanjem in željami oz. potrebami. 18% jih je odgovorilo, da se jim ne zdi pomembno, da njihovi otroci ohranijo slovenski jezik. Dva pa se tudi tu nista znala odločiti – 3%.

Pri utemeljevanju, zakaj se vprašanim zdi pomembno, da tudi njihovi otroci ohranijo slovenski jezik, jih je večina navedla iste razloge – ohraniti kulturo in običaje, oz. da ne bi izgubili stika s slovenskimi predniki. Nekaj manj jih je kot razlog navedlo spet ohranjanje stikov s sorodniki v Sloveniji. Kar šest pa jih je navedlo, da je lahko znanje slovenščine koristno za prihodnost.

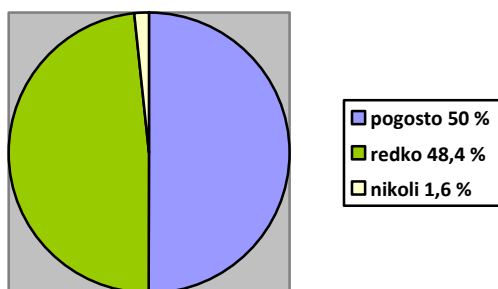
Tisti, ki se jim zdi, da ni pomembno, da njihovi otroci ohranijo slovenski jezik, so trditev znova razložili s tem, da slovenščina ni del njihove realnosti, nekaj pa jih je navedlo, da bi raje, da se njihovi otroci naučijo angleščine (kar se v realnosti pogosteje dogaja), saj se očitno bojijo, da bi svoje otroke z več kot dvema jezikoma pretirano obremenili.

5.3 Tretji del anketnega vprašalnika

V zadnjem delu anketnega vprašalnika sem želela izvedeti, koliko in kako so slovenski izseljenci in njihovi potomci vključeni v slovenstvo: kako pogosto in kje se družijo s Slovenci in potomci Slovencev v Braziliji, ali imajo stike s Slovenijo in ali jih Slovenija in slovenščina zanimata.

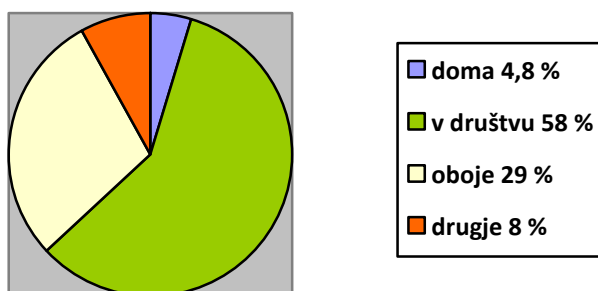
1. Kako pogosto se srečujete s slovenskimi prijatelji/sorodniki?

Ravno polovica se s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki v Braziliji srečuje pogosto – 50 %. Kot prijatelji so pogosto mišljeni tisti, ki so jih spoznali na tečaju slovenščine ali pri zboru. Od sorodnikov pa so to pogosto ožji družinski člani – stari starši, starši, brati in sestre, s katerimi anketirani ne živijo več skupaj. Nekaj manj kot polovica jih je navedlo, da redko srečuje slovenske prijatelje in sorodnike – 48,4 %. To so tisti, ki živijo oddaljeno od svoje družine ali od slovenskega društva v São Paulu, oz. mladi, ki so še za stopnjo bolj asimilirani v brazilsko družbo in se ne udeležujejo dejavnosti slovenskega društva.

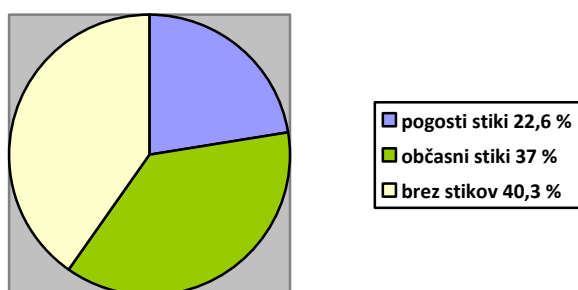
2. Kje se običajno srečujete s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki?

Več kot polovica se s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki srečuje v društvu, to pomeni, na tečaju slovenščine, v pevskem zboru, na prireditvah društva ali pri slovenski maši – 58 %, kar do neke mere dokazuje »javni« značaj slovenstva v Braziliji. Slovenstvo je bilo iz zasebne sfere skorajda izbrisano, ohranja se ga s pomočjo društva, tam imajo potomci Slovencev priložnost biti res (oz. čutiti se) potomci Slovencev. Skoraj 30 % jih je odgovorilo, da se s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki srečuje tako doma kot v društvu. Spet naj poudarim, da se večina doma srečuje bolj z ožjimi sorodniki kot s slovenskimi prijatelji. Osem odstotkov se jih s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki ne srečuje niti doma niti v društvu, ampak npr. pri sorodnikih v drugi zvezni državi, v Sloveniji ali Braziliji, ko jih pridejo obiskat (v Braziliji nimajo slovenskih prijateljev oz. sorodnikov) ... Le slabih 5 % se s slovenskimi prijatelji oz. sorodniki srečuje zgolj doma.

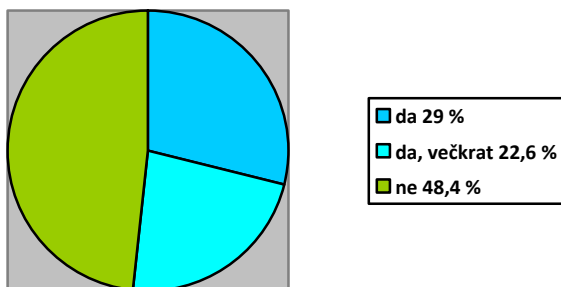
3. Ali imate stike s sorodniki oz. prijatelji v Sloveniji?

Glede na anketni vprašalnik je precej potomcev Slovencev s sorodniki (prijatelji) izgubilo stik, 40,3 % nima nikakršnega stika. Občasne stike ima 37 % vprašanih. To si lahko razlagamo s tem, da je od izselitve že predolgo (sploh če so se Slovenci izselili v prvem izselitvenem valu, torej pred prvo svetovno vojno) in da veliko ljudi pozna le najbližje sorodnike. Nekateri izseljenci, ki so prišli z izkušnjo vojne, pa so preteklost želeli pustiti za sabo in pretrgali stike (če ne lastne, pa stike svojih otrok z njihovimi sorodniki v Sloveniji). Tako jih ima le manj kot četrtina, 22,6 %, pogoste stike. Te stike pa olajšujejo elektronska pošta in ostala spletna socialna omrežja.

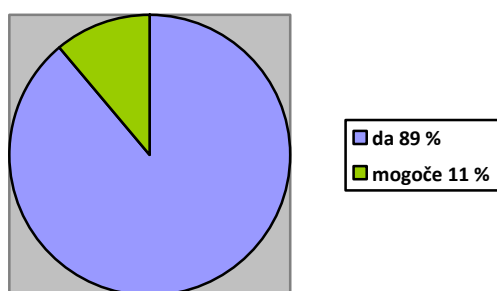
4. Ali ste že obiskali Slovenijo?

Glede na to, da skoraj polovica vprašanih nima stikov s sorodniki ali prijatelji v Sloveniji in da je slovenstvo v Braziliji slabše ohranjeno, ne preseneča odstotek (48,4 %) tistih, ki Slovenije (še) niso obiskali. V preteklosti (pred osamosvojitvijo Slovenije) je bil verjetni razlog, da so se obisku Slovenije izognili, tudi komunistična politična ureditev Slovenije (predvsem za izseljence po drugi svetovni vojni). Kot razlog verjetno šteje tudi ekonomsko stanje in visoke cene letalskih kart in izletov v Evropo (bolj v preteklosti). Šteje pa tudi oddaljenost, saj Slovenijo in Brazilijo loči več tisoč kilometrov. Skoraj 30 % pa jih je Slovenijo že obiskalo, 22,6 % je Slovenijo obiskalo večkrat (med njimi so tudi taki, ki Slovenijo obiskujejo skoraj vsako leto).

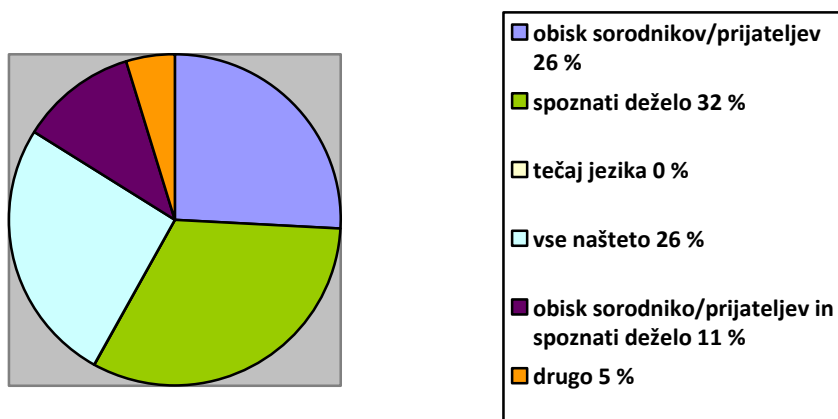
5. 1) Ali nameravati (zopet) obiskati Slovenijo?

Odgovori na to vprašanje so precej naklonjeni ohranjanju slovenstva v Braziliji, saj je odstotek tistih, ki nameravajo (zopet) obiskati Slovenijo, zelo visok – 89 %. Preostanek vprašanih pa je odgovoril, da bo mogoče (ponovno) obiskal Slovenijo – 11 %. Nihče ni odgovoril, da Slovenije ne namerava obiskati. Naj ponovim nekatere ključne spremembe v svetovnem dogajanju, ki so privedle do tega rezultata: neodvisnost in samostojnost Slovenije (Slovenija kot samostojna država pomeni močnejši dejavnik tvorbe slovenske identitete izseljencev in predvsem potomcev) ter njena vključenost v Evropsko unijo (zvezo držav, ki ima v svetovnem merilu veljavo), ki sta ji prinesla višji status; ideja večkulturnosti v svetu ponuja manjšim narodom priložnost, da se predstavijo; svetovni splet, ki ponuja brezplačne in dosegljive informacije; cenejši letalski prevozi in izleti, ki so dostopnejši širšemu krogu ljudi ...

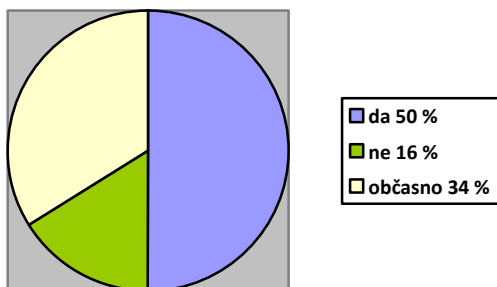
5. 2) Če ste obkrožili 'da' ali 'mogoče', navedite, zakaj bi želeli obiskati Slovenijo.

Največ vprašanih, 32 %, bi Slovenijo želelo obiskati, da bi spoznalo deželo prednikov. Malo manj, 26 %, bi rado obiskalo sorodnike in prijatelje, enak odstotek pa bi oboje združili in dodal tudi jezikovni tečaj. 11 % bi obiskalo Slovenijo, da bi spoznalo deželo prednikov in da bi srečalo sorodnike ter prijatelje (ne bi pa se udeležilo jezikovnega tečaja). Najnižji pa je odstotek tistih, ki bi Slovenijo obiskali zaradi drugih razlogov, npr. zaradi nadaljevanja šolanja, posla ali, da bi ponovno videli kraj, kjer so se rodili.

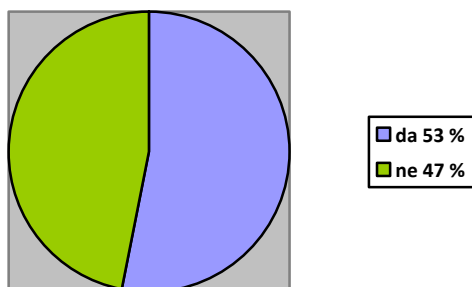
6. Ali sodelujete v slovenskem društvu?

Sodelovati v slovenskem društvu v Braziliji pomeni obiskovati tečaj slovenščine, peti pri pevskem zboru ali udeležiti se prireditev (nekaj ljudi je potrebnih tudi za to, da se jih organizira) dvakrat do trikrat na leto v São Paulu. Natanko 50 % vprašanih je odgovorilo, da v slovenskem društvu sodeluje (torej se redno udeležuje ene ali dveh izmed zgoraj naštetih aktivnosti), 34 % jih je odgovorilo, da sodeluje občasno (verjetno obiščejo le prireditve), 16 % pa v slovenskem društvu ne sodeluje (to pomeni da, ali živijo predaleč ali pa jih slovenstvo ne zanima, veliko pa je tudi takih, ki sicer niso vključeni v to raziskavo, ki v društvo niso vključeni, zato sploh ne vedo, da se kaj takega dogaja).

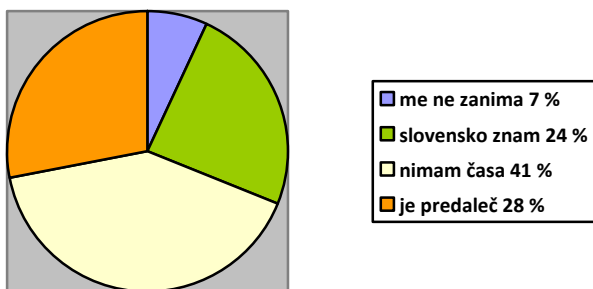
7. 1) Ali obiskujete oz. ste obiskovali tečaj slovenskega jezika?

Tečaj slovenščine obiskuje ali je obiskovalo več kot polovica vprašanih – 53 %, ostali vprašani, 47 %, pa ne. Rezultat je takšen tudi zato, ker sem vprašalnike razdelila med učence obeh tečajev (vsi učenci vprašalnika niso izpolnili, pa vendar je število izpolnjenih vprašalnikov sedanjih učencev približno 25 od skupno 62 vprašalnikov, to je 40 %). Ostali so tisti, ki so se tečaja udeležili v preteklosti (13 %).

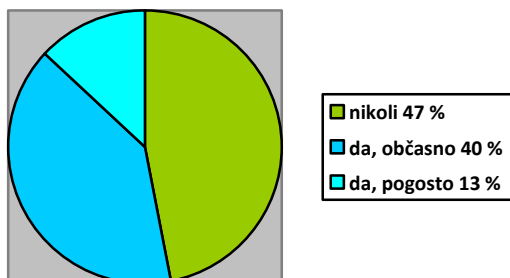
7. 2) Če ste obkrožili 'ne', navedite, zakaj.

Večina vprašanih, 41 %, je kot razlog, da se slovenščine ne učijo, navedlo pomanjkanje časa. Nekaj manj vprašanih, 28 %, živi predaleč (organizirani tečaji ne dosežejo precejšnjega dela potomcev Slovencev, saj se večinoma odvijajo v mestu São Paulo, potomci Slovencev pa so razkropljeni po več zveznih državah, ki so od São Paula oddaljene po več ur vožnje), 24 % vprašanih slovensko že zna (to so v večini slovenski izseljenci), 7 % vprašanih pa učenje slovenščine ne zanima.

8. 1) Ali sledite slovenskim medijem (poslušate slovenski radio, berete slovenski časopis, spremljate slovenske spletne strani ...) in berete slovenske knjige?

To vprašanje predpostavlja, da večina obvlada dovolj dobro slovensko, da bi lahko sledila slovenskim medijem in brala slovenske knjige. Izkazalo se je ravno nasprotno, večina ne more spremljati slovenskih medijev in brati slovenskih knjig, saj ne zna dovolj dobro slovensko. Tisti, ki spremljajo slovensko dogajanje in ne znajo (dovolj) slovensko, ga spremljajo s pomočjo novic v angleščini ali portugalsščini. 47 % vprašanih je odgovorilo, da nikoli ne spremlja slovenskih medijev in ne bere slovenskih knjig (kar je povsem v skladu z večinskim neznanjem jezika). Večina vprašanih spremlja slovenske medije – 53 %. 40 % jih je odgovorilo, da občasno spremlja slovenske medije (večina se s slovenščino srečuje na spletu, samo nekaj jih je navedlo, da bere slovenske knjige), 13 % pa pogosto sledi slovenskim medijem.

Kot že rečeno, je večina vprašanih v stiku s Slovenijo in slovenščino preko spleta. Precej jih je navedlo spletne strani časopisov Delo in Dnevnik, nekateri so navedli slovenske spletne

strani s turistično ponudbo (<http://www.slovenia.si>, <http://www.ljubljana.si>), nekdo preko spleta išče tudi recepte. Nekaj vprašanih posluša slovenski spletni radio.

Tisti, ki spleta ne uporabljajo (za stik s slovenščino in slovenstvom), so navedli revijo *Moja Slovenija* (izključno za tiste, ki znajo slovensko), nekatere knjige (npr. *Pod svobodnim soncem* in *Deseti brat*) in slovensko glasbo na zgoščenkah. Nekateri pa so želeli poudariti, da so v stiku s slovenstvom tudi preko (redkih) prevodov – knjige Slavoja Žižka ali *Poesia jugoslava contemporanea*.

5.4 Sklep

Na podlagi rezultatov anketnega vprašalnika lahko pridemo do nekaterih ugotovitev, kjer moramo upoštevati bazo anketiranih, ki so večinoma potomci Slovencev. Gre za skupino ljudi, katerim starši večinoma niso prenesli slovenske kulture, slovenščine pa še manj, zato sta slovenstvo in slovenščina v Braziliji slabo ohranjena.

Glede na rezultate vprašalnika pa se večina vprašanih še vedno delno čuti Slovence, saj so svojo narodnostno identiteto označili kot slovensko-brazilsko. Verjetne bi bilo še točneje, če bi jih označili za Brazilce z delnimi slovenskimi koreninami. Tako ne preseneča, da večina ne razmišlja o priselitvi (nazaj) v Slovenijo, bi jo pa skoraj vsi obiskali in izvedeli več o domovini svojih prednikov.

Predpostavka, da je slovenščina v Braziliji slabo ohranjena, se je potrdila. Za večino je portugalščina tako prvi jezik, ker ga najbolj zna kot tudi prvi, ker se ga je najprej naučila (čeprav je tu odstotek nižji). Večina vprašanih je prišla v stik s slovenščino šele pozneje, in sicer na tečajih slovenščine, saj je doma v otroštvu (skorajda) ni slišala. Tako ne preseneča, da je za večino vprašanih pomembnejši jezik portugalščina, oz. angleščina in portugalščina, vsaj kar se tiče vsakodnevne uporabnosti. Velika večina glede na samooceno znanja slovenščine in portugalščine tako obvlada portugalščino, medtem ko le redki znajo dobro slovensko, večina (v najboljšem primeru) zna le nekaj slovenskih besed in fraz. Nezanje slovenščine seveda pogojuje »odločitve« glede uporabe jezika v določenih situacijah in z določenimi ljudmi. Ker večina ne zna (dovolj dobro) slovensko, v svojem življenju kjerkoli in s komerkoli uporablja portugalščino. Nekaterim ostane le želja, da bi lahko komunicirali tudi v slovenščini, predvsem tam, kjer bi imeli za to večje možnosti, to je na prireditvah

slovenskega društva ali s slovenskimi prijatelji in znanci oz. o temah, ki se tičejo Slovenije in slovenstva. Uporaba slovenščine doma ali s slovenskimi sorodniki pa ni tako samoumevna, kot bi se mogoče zdelo.

Nasprotno z dejanskim stanjem (torej skoraj nična uporaba slovenščine) pa je prepričanje, da je slovenščino treba ohranjati in prenašati iz generacije v generacijo. Tu se večini zdi pomembno ohraniti slovenščino, saj jim predstavlja vez s predniki. V tem prepričanju lahko vidimo simbolno vrednost slovenščine za potomce Slovencev ali pa vsaj željo po njej (v skladu s prepričanjem, da bi tako moralo biti).

Glede na vprašalnik se polovica Slovencev in potomcev Slovencev pogosto srečuje z drugimi Slovenci in potomci Slovencev v Braziliji, seveda pa ta podatek ni popolnoma zanesljiv. Baza anketiranih zajema tiste, ki so mi bili dosegljivi. To so tisti, ki bolj ali manj sodelujejo v slovenskem društvu (ki je ob domu večinoma edino stičišče slovenskih izseljencev in njihovih potomcev). Tisti, ki v društvo niso včlanjeni oz. »registrirani«, so za raziskavo pa tudi za društvo nedostopni. Tako da bi bilo realneje pričakovati, da so na splošno stiki (vseh, ne le anketiranih) slovenskih izseljencev in njihovih potomcev s slovenstvom precej redkejši ali pa jih sploh ni. Jasnejšo predstavo o stikih izseljencev in njihovih potomcev s slovenstvom nam daje tudi podatek, da ima le nekaj več kot polovica vprašanih stike s Slovenci v Sloveniji, prav tako pa tudi podatek, da je le polovica vprašanih že obiskala Slovenijo (treba je opozoriti, da gre za skupino ljudi, ki je večinoma relativno aktivna v društvu in se relativno močno zanima za slovenstvo). Da pa predvsem potomci Slovencev kažejo zanimanje za slovenstvo, priča tudi podatek o namenu obiska Slovenije, skoraj vsi vprašani imajo v načrtu obiskati Slovenijo. Glede na bazo vprašanih si lahko razlagamo tudi polovično zastopanost sodelovanja v slovenskem društvu in obiskovanje tečaja slovenščine. Približno polovica vprašanih tudi tako ali drugače spremlja slovenske medije (precej manj jih bere slovenske knjige). Glede na to, da slovenščine večina ne zna dovolj dobro, da bi lahko razumela novice spletnih časopisov, si pomaga drugače – s spletnimi stranmi v angleščini (in redkimi v portugalščini), kjer sledi dogajanju, povezanim s slovenstvom.

Gleda na rezultate raziskave lahko ugotovim, da je dejansko stanje slovenstva in slovenščine v Braziliji slabo, da pa po drugi strani obstaja želja po izboljšanju stanja. To se kaže predvsem v želji po tečajih slovenščine in vsaj osnovnem znanju slovenščine ter želji po obisku

Slovenije, saj gre pri tem tudi za odkrivanje (dela) lastne identitete, ki ni bila (v celoti) predstavljena v času odraščanja, ampak zdaj, s pomočjo društva.

6.ZAKLJUČEK

Diplomska naloga je imela namen predstaviti slovenščino in slovenstvo v slovenski izseljenski skupnosti v Braziliji oz. natančneje v zvezni državi São Paulo.

Predstavljeni so bili nekateri temeljni pojmi, ki določajo izseljensko skupnost, ki je najprej zaznamovana s procesom migracije, nato pa s posebno (etnično) identiteto, ki jo določata družba/država izvora in družba/država prihoda. Družbi/državi povzročita, da se posameznik (z različnim deležem) identificira z obema. Jezik igra pri tem ključno vlogo, saj skozenj spoznavamo in določamo sebe in druge. Izseljenci in njihovi potomci se v zvezi z jezikom soočajo z nekaterimi dilemami, predvsem z oteženo možnostjo prenosa prvotnega jezika (ki ni le sredstvo komunikacije, ampak tudi sredstvo identifikacije in s tem nosilec informacij o neki družbi/etniiji). Ugotovili smo, da v izseljenski situaciji ne moremo (povsem) govoriti o jezikovni nelojalnosti, saj je ta odvisna tudi od jezikovne zmožnosti, ki pa se zaradi pritiskov večinskega jezikovnega okolja in drugih dejavnikov ni mogla ustrezno razviti.

V nadaljevanju je bila predstavljena zgodovina priseljevanja, življenje in delovanje priseljencev in njihovih potomcev v različnih obdobjih. Pokazalo se je, da so društva v večini primerov obstajala le po nekaj let, nato pa so jih zaprli, saj izseljenci svojih potomcev niso pripravili na prevzem društev. Društva so bila odprta z namenom druženja in vzajemne pomoči slovenskih izseljencev, nato so ustanavljali tudi (kratkotrajne) tečaje slovenščine za potomce, kmalu po tem pa so jih zaprli. Majhnost slovenske izseljenske skupnosti in razpršena poselitev slovenskih priseljencev v Braziliji sta (tudi ob drugih dejavnikih) pripeljali do stanja skorajšnje pozabe slovenščine in slovenstva. Najmanj dva dejavnika pa sta pripomogla k temu, da se stanje ni še poslabšalo, oz. ima slovenska izseljenska skupnost celo možnosti za nov zagon (seveda z zavedanjem, da je prvotnih izseljencev čedalje manj in da so mlajše generacije čedalje bolj asimilirane v brazilsko družbo, kar je naravna posledica priselitve). To sta osamosvojitev Slovenije (z novo politiko, ki zadeva Slovence po svetu, in vidna možnost identifikacije z narodom, ki ima končno svojo državo) in razširjena uporaba

svetovnega spleta (ki ponuja nove in lažje možnosti komunikacije, iskanja informacij, naročanja knjig in drugega materiala, kar omogoča tesnejše vezi s slovenstvom in slovenščino).

V diplomski nalogi sem tudi na kratko predstavila problematiko učenja in poučevanja slovenščine v slovenski izseljenski skupnosti v Braziliji. Predvsem velike razdalje do mesta São Paulo (ki je središče društva in tečajev slovenščine) so krive za to, da velika večina zainteresiranih potomcev Slovencev nima možnosti za učenje slovenščine. Ponujajo se dodatne rešitve, predvsem poučevanje in učenje preko spletnih programov, kot sta Skype ali Messenger. Druga težava tečajev slovenščine je tudi ta, da ima sama slovenska skupnost le dve učiteljici, ki sta sicer naravni govorki, nimata pa ustrezne izobrazbe, in ki le del svojega (službenega) časa namenjata poučevanju slovenščine. Ob demotivirajočem mitu, da je slovenščina težka in nenaučljiva (hkrati mogoče tudi neuporabna), pa učenci tečaje slovenščine obiskujejo predvsem zato, da bi prišli v stik s slovenstvom in da bi o njem izvedeli kaj več.

Zadnje poglavje je bilo namenjeno predstavitvi rezultatov anketnega vprašalnika in njihovi interpretaciji. Vprašalnik je potrdil dejstvo, da so potomci slovenskih izseljencev že precej asimilirani v brazilsko družbo, predvsem kar se tiče znanja jezika. Odgovori, ki so bili v prid slovenščini in slovenstvu, so bili tisti, ki so potrdili, da je znanje in ohranjanje slovenščine pomembno, predvsem za ohranjanje vezi z domovino prednikov, ter tisti, ki so pokazali, da si večina želi (ponovno) videti in spoznati Slovenijo. Veliko vprašanih je tudi odgovorilo, da relativno pogosto sodeluje pri aktivnostih slovenskega društva, vendar ta podatek ni povsem verodostojen. Predvsem zato, ker je baza vprašanih obsegala predvsem tiste, ki so mi bili dosegljivi, to pa so tisti, ki imajo z društvom stike.

Za konec naj dodam, da stanje slovenske izseljenske skupnosti v Braziliji kaže dvojne dejstev. Na eni strani je prisotna visoka stopnja asimilacije slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v brazilsko družbo, na drugi strani pa obstajata tudi velika želja in potreba (predvsem) potomcev, da bi spoznali slovenstvo in se naučili vsaj osnov slovenščine.

Stanje v slovenski izseljenski skupnosti v Braziliji pa bi lahko posplošili tudi na druge slovenske izseljenske skupnosti po svetu. Povsod se namreč ukvarjajo s čedalje manjšim številom izseljencev in čedalje večjo asimilacijo potomcev izseljencev. V takšnih,

spremenjenih okoliščinah, se torej na primeru Brazilije ponuja nov model slovenstva v svetu, ki je podprt s samostojnostjo Slovenije in z novimi možnostmi svetovnega spleta.

Dokler pa obstaja zanimanje potomcev za slovenščino in slovenstvo, je treba poskrbeti, da bo zadovoljeno, za to so odgovorni tako slovenska izseljenska društva kot Slovenija in tudi vsak posameznik, ki ga slovenščina in slovenstvo zanimata.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

- Bucholtz, Mary in Hall, Kira, 2005: Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies*. London: SAGE Publications. 585–614.
- Cotič, Franc, 1929: *Zapisnik slovenskega izobraževalnega društva Primorje*. Rokopis.
- Čebulj Sajko, Breda, 1999: Ethnic identity of the first postwar generation of australian Slovenes. *Dve domovini / Two homelands* 10. 47–59.
- Ferbežar, Ina, 1998: Kako testirati jezikovno zmožnost? Komunikativno.: *Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika – Skripta* 2. 67 – 82.
- Genorio, Rado, 1989: *Slovenci v Kanadi*. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja.
- Gombač, Jure, 2005: *Esuli ali optanti? Zgodovinski primer v luči sodobne teorije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gomezel Mikolič, Vesna, 2000: Povezanost narodne in jezikovne zavesti: *Jezik in slovstvo* 5. 173 – 183.
- Jurjevič, Ana, 2008: *Uporaba angleščine kot jezika posredovanja pri poučevanju slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Diplomsko delo.
- Južnič, Stane, 1987: *Antropologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Južnič, Stane, 1993: *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Južnič, Stane, 1983: *Lingvistična antropologija*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Kranjc, Andrej, 1998: *Slovensko – portugalski slovar*. São Paulo: Pleiade.
- Kržišnik, Erika, 2000: Posredovanje slovničnega znanja v učbenikih slovenščine kot drugega/tujega jezika: *Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika – Skripta* 4. 7 – 13.
- Lukšič – Hacin, Marina, 1999: *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Marušič, Branko, 1995: Prispevek o slovenskem izsljevanju v Južno Ameriko: *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 57–65.

- Müller Pograjc, Blažka, 2006: *Portugalsko – slovenski in slovensko – portugalski žepni slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Neznani avtor, 1997: Primeira missa para os eslovenos em São Paulo completa 40 anos: *O São Paulo*. Časopis. 6.
- Ovca, Vladimir, 1992: *Estatuto social* (Statut Zveze Slovencev Brazilije).
- osebni arhiv Petra Slavca (São Paulo, 2010)
- osebni arhiv Franziske Brunček (São Paulo, 2010)
- Pezdirc, Mateja, 1997/1998: Umetnostna besedila pri pouku slovenščine kot 2./tujega jezika: *Jezik in slovstvo* 5. 211 – 225.
- Pirih Svetina, Nataša, 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.
- Slavec, Peter: *Novice pod lipo, glasilo Zveze Slovencev Brazilije*. São Paulo.
- Stabej, Marko, 2001: Spod matrinega krila v lastne hlače: *Materni jezik na pragu 21. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 20–31.
- Šabec, Nada, 1995: *Half pa pu*. Ljubljana: ŠKUC.
- Šabec, Nada, 2002: Ustvarjalnost Slovencev po svetu: 38. *SSJLK*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete. 7–20.
- Šimenc, Andreja, 2002: *Izseljevanje Slovencev v Brazilijo in njihova integracija na primeru slovenske skupnosti v zvezni državi São Paulo*. Diplomsko delo.
- Špelko, Tina in Ban, Janja, 2005: *Slovenska jezikovna skupnost v Argentini: (socio)lingvistična analiza*. Diplomsko delo.
- Vovko, Elizabeta, 2002: *Elementi za sociolingvistično podobo argentinskih Slovencev*. Diplomsko delo.
- Zemljarič Miklavčič, 2001: Teoretična izhodišča za preučevanje slovenščine kot tujega jezika: *Slovenščina in slovenska kultura v zdomstvu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 22 – 28.
- Žigon, Zvone, 1998: *Otroci dveh domovin*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- <http://www.mojaslovenija.net> (citirano 3.8. 2010)
- <http://www.eslovenosnobrasil.wordpress.com> (citirano 3.8. 2010)
- <http://www.uszs.gov.si> (citirano 14.10. 2010)

Priloga: anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK/ QUESTIONÁRIO

Sem Manca Klun, študentka slovenskega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Delam diplomsko nalogo, v kateri želim predstaviti slovensko jezikovno skupnost v Braziliji, vprašalnik pa mi bo pri tem pomagal. Je anonimen, rezultate pa bom uporabila zgolj v raziskovalne namene.

Sou Manca Klun, estudante de língua e literatura eslovena na Faculdade de Letras da Universidade de Ljubljana. Estou fazendo a tese a respeito da colônia eslovena no Brasil e o questionário vai me ajudar muito. O mesmo é anônimo e vou utilizar os resultados apenas para a minha pesquisa.

1. del/ parte

1. Kdaj (letnik) in kje (država) ste se rodili? Em que ano e em que país você nasceu?

2. Za katero narodnost bi se opredelili? Por qual nacionalidade você optaria?

- a) Slovensko/ eslovena
- b) Brazilsko/ brasileira
- c) slovensko-brazilsko / esloveno-brasileira
- č) drugo/outra: _____

3. Kdaj ste se vi ali vaši predniki preselili v Brazilijo? Quando você ou os seus antepassados emigraram para o Brasil?

4. Zakaj ste se vi ali vaši predniki preselili v Brazilijo (vzrok)? Por que você ou os seus antepassados emigraram para o Brasil (causa)?

- a) ekonomski /economica
- b) politični/politica
- c) drugo/outra: _____

5. Zakaj je vaša družina kot državo priselitve izbrala Brazilijo? Por que a sua familia escolheu o Brasil para emigrarem?

6. Ali se nameravate preseliti (nazaj) v Slovenijo? Você tem a intenção de se mudar definitivamente ou (voltar definitivamente) para Eslovênia?

- a) da/sim
- b) ne/não
- c) mogoče/tal vez

2. del/parte

1. Kateri jezik je za vas prvi, ker ga najbolje znate? Qual é a sua primeira língua (aquela que melhor sabe)?

- a) slovenski / esloveno
- b) portugalski / português
- c) oba/ambos
- č) drugo/outra: _____

2. a) Kateri jezik je za vas prvi, ker ste se ga najprej naučili? Qual é a sua primeira língua (aquela que aprendeu por primeiro)?

- a) slovenski / esloveno
- b) portugalski / português
- c) oba hkrati / ambas linguas ao mesmo tempo
- č) drugo/ outra: _____

b) Če ste obkrožili portugalski ali drugo, napišite, kdaj in kje ste se učili slovensko. Se circulou o português ou outra, escreva quando e onde aprendeu o esloveno.

c) če ste obkrožili slovenski, napišite, kdaj in kje ste se naučili portugalsko. Se circundou esloveno, escreva quando e onde aprendeu português.

3. Kateri jezik je za vas pomembnejši (slovenščina, portugalščina, drugo) in zakaj (navedite razlog/-e)? Qual é a língua mais importante para você (esloveno, português, outra língua) e por que razão/razões?
-

4. Kako bi ocenili svoje znanje slovenščine? Como avaliaria o seu conhecimento da língua eslovena?

	odlično/ optimo	dobro/ bem	zadovoljivo/ satisfatório	slabo/ mal	zelo slabo/ muito mal
govorjenje/fala					
pisanje/escritura					
branje/leitura					
poslušanje/escuta					

5. Kako bi ocenili svoje znanje portugalščine? Como avaliaria o seu conhecimento do português?

	odlično/ optimo	dobro/ bem	zadovoljivo/ satisfatório	slabo/mal	zelo slabo/ muito mal
govorjenje/fala					
pisanje/escritura					
branje/leitura					
poslušanje/escuta					

6. Kateri jezik (S-slovenski/P-portugalski/O-oba) bi uporabili v pogovoru z osebo, ki zna oba jezika, o:

Qual língua você usaria na conversa com a pessoa que fala ambas línguas (tanto o esloveno como o português) para tratar:

Observação: (S-esloveno/P-português/O-ambos):

- zasebnih zadevah/assuntos privados	S	P	O
- poslu/negócios	S	P	O
- Sloveniji/Eslovênia	S	P	O
- spominih iz otroštva/memórias da infância	S	P	O
- drugo/outro: _____	S	P	O

7. Kateri jezik (S/P/O) bi lažje uporabili v pogovoru s:
Qual língua usaria na conversa com:

- partnerjem/o parceiro	S	P	O	
- otroci/ os filhos	S	P	O	
- sorodniki/os parentes	S	P	O	
- slovenskimi prijatelji,znanci /os amigos, os conhecidos eslovenos		S	P	O

8. Kateri jezik (S/P/O) bi uporabili:

Qual lingua usaria:

- doma/em casa	S	P	O	
- v službi/no trabalho	S	P	O	
- v družbi/socialmente	S	P	O	
- na prireditvi slovenskega društva/nos eventos da união dos eslovenos		S	P	O

9. a) Ali se vam zdi pomembno, da vi ohranite slovenski jezik in zakaj?

Acha importante você manter a lingua eslovena e por que?

b) Ali se vam zdi pomembno, da vaši otroci ohranijo slovenski jezik in zakaj?
Acha importante que os seus filhos mantenham a lingua eslovena e por que?

3. del/parte

1. Kako pogosto se srečujete s slovenskimi prijatelji/sorodniki?

Quantas vezes se encontra com os amigos/parentes eslovenos?

- a) pogosto/frequentemente
- b) redko/ raramente
- c) nikoli/nunca

2. Kje se običajno srečujete s slovenskimi prijatelji/sorodniki? Aonde se encontra habitualmente com os amigos/parentes eslovenos?

- a) doma/ em casa
- b) v društvu (na tečaju slovenščine, v pevskem zboru, na prireditvi)/
nos eventos da união (no curso de esloveno, no coral, nos eventos)
- c) drugo/outros: _____

3. Ali imate stike s sorodniki/prijatelji v Sloveniji?

Você tem contacto com os parentes/amigos na Eslovenia?

- a) da, pogoste/sim, frequentemente
- b) da, občasne/sim, periodicamente
- c) ne, nimam stikov/ não, não tenho contactos

4. Ali ste že obiskali Slovenijo? Já visitou a Eslovênia?

- a) da/sim
- b) da, večkrat/sim, varias vezes
- c) ne/ não

5. 1) Ali nameravate (zopet) obiskati Slovenijo? Tem intenção de visitar novamente Eslovênia?

da/sim ne/ não mogoče/tal vez

**5.2) Če ste obkrožili 'da' ali 'mogoče', navedite, zakaj bi želeli obiskati Slovenijo:
Se circulou 'sim' ou 'tal vez', explique por que visitaría Eslovênia:**

- a) obisk sorodnikov ali prijateljev/ para visitar parentes ou amigos
- b) spoznati deželo prednikov/para conhecer o país dos antepassados
- c) jezikovni tečaj/para fazer um curso da lingua eslovena
- č) drugo/outro: _____

6. Ali sodelujete v slovenskem društvu? Participa da união dos eslovenos?

da/sim ne/não občasno/ocasionalmente

7.1) Ali obiskujete/ste obiskovali tečaj slovenskega jezika?

Participa/participou no curso da lingua eslovena?

da/sim

ne/ não

7.2) Če ste obkrožili 'ne', navedite, zakaj:

Se circulou 'não', escreva por que:

- a) ker me ne zanima/porque não me interessa
- b) ker znam slovensko/porque falo esloveno
- c) ker nimam časa/porque não tenho tempo
- č) ker je predaleč/porque fica longe
- d) drugo/outro: _____

8.1) Ali sledite slovenskim medijem (poslušate slovenski radio, berete slovenski časopis, spremljate slovenske spletne strani ...) in berete slovenske knjige?

Segue a mídia eslovena (escuta a radio eslovena, lê o jornal esloveno, visita os websites eslovenos ...) e lê livros eslovenos ?

- a) pogosto/frequentemente
- b) občasno/ocasionalmente
- c) nikoli/nunca

8. 2) Če ste obkrožili 'pogosto' ali 'občasno', napišite, katere slovenske medije spremljate in katere knjige ste prebrali. Se circulou 'frequentemente' ou 'ocasionalmente', escreva qual é a mídia eslovena que segue e quais os livros que leu.

Hvala za sodelovanje in iskreno odgovarjanje! Muito obrigada por sua participação e pelas sinceras respostas!

Spodaj podpisana, Manca Klun, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom Slovenščina in slovenstvo v Braziliji, ki sem ga napisala pod mentorstvom red. prof. dr. Marka Stabeja, moje avtorsko delo. Viri in literatura, ki sem jih povzela ali citirala, so ustrezno označeni.

Kraj in datum:

Podpis: